

ІВАН ДЕСНЯНСЬКИЙ

I. Desniansky

**THE POEM
MAZERA**

ПОЕМА - (Трагедія)

МАЗЕПА

БАТУРИН І ПОЛТАВА

1 9 5 7

ІВАН ДЕСНЯНСЬКИЙ

I. Desniansky

1943-55-57-р.

ПОЕМА

МАЗЕПА

THE POEM

MAZERA

БАТУРИН І ПОЛТАВА

ВИДАНО НАКЛАДОМ АВТОРА — ЛОНДОН

(Авторські права застережені)

Printed by Mono Press Co., 20 London St., London, W.2

diasporiana.org.ua

Надзвичайно цікавий - „Опис України” - подає французький інженер - Боплян.

В роках 1630-1647 - Боплян перебував на Україні на польській службі, де доводилося йому приймати участь в війнах з українськими козаками, пізнавши українців та козаків, він став українським симпатиком. Поруч праці над будовою фортець, Боплян переводив геодезичні виміри України, склав мапу України та студіював краєзнавство України. В 1650 р. вийшла книжка Бопляна у французькій мові - „Опис України” - яка в скорому часі була перекладена на мови: латинську, англійську, німецьку, а в новіші часи - на польську й російську.

В праці Бопляна подано відомості з географії, історії та етнографії Українського народу. „Опис - Бопляна трактує Україну як цілком самостійну географічну і політичну одиницю, що має свої своєрідні природні, господарські і культурні особливості. Нашу Батьківщину Боплян інакше не називає, як тільки Україною, а нарід - український. Боплян був одним з тих, що найбільше прислужився до популяризації українського імені в Європі. Боплян дослівно говорить, що „Україна простяглась від грядиць Московії до грядиць Трансильванії і поділена на кілька провінцій Польщі”, - Боплян зачисляє до території України не лише Запоріжжя, Київщину, Чернигівщину, Поділля, Волинь, але також - Люблинщину, Белзщину, „Червону Русь” (Галичину) і Покуття.

Про козацький устрій Боплян пише, що Гетьмана козаки обирають на Козацькій Раді - „старих полковників і сивих вояків, які користуються загальним довір'ям”. - З цього кола вибирають Гетьмана поміж собою більшістю голосів. - „Козаки, - каже Боплян, - сліпо слухають - Гетьмана і його влада необмежена”, але далше Боплян додає: - „Одначе без згоди Військової Ради, нічого Гетьман не розпочинає... Очолоюючи військо, вони (Гетьмани) мусять пам'ятати, що у небезпеці повинні відзначатися розумом, хитрістю, хоробрістю і передовсім вистерігатися невдачі, бо казаки трусливого провідника забивають, як зрадника, а на місце його ставлять нового”. - Коли це навіть на службі в Короля, то в час походу - „козаки просять дозволу не в Короля, але у свого Гетьмана”. -

Козаки страшенно люблять свободу; смерть вважають кращою за рабство.

Січинський - „Чужинці про Україну”. - ст. - 30-31-32.

Авторське Слово

Поему „Мазепа” - Автор почав писати в сорокових роках, восьмискладовим перехресним римуванням, силабічним розміром, (рівним в усіх рядках). Цим розміром написано: - Батурин, Шведський Король на Україні і Полтава. Перші розділи Поєми написані пізніше іншого виду розміром, вживаним тепер. Всі розділи Поєми „Мазепа” протягом десяти років дописувалися й поповнювалися. Українська історична тематика була предметом тем і сюжетів багатьох поетів, навіть чужинців, як це: Поєми та твори - Байрона, Віктора Гюго, Вольтера, Словацького, а з українців - С.Руданського та Гребінки. Про Мазепу писав ще російський Поет - Пушкін в поемі „Полтава” - Декабрист Релієв в Поемі „Войнаровський” - трактує Мазепу, як українського національного Лицаря, що боровся проти Москви за визволення України разом з своїм спільником і однодумцем племінником по сестрі - Войнаровським, якого Цар Петро викрав через посольство в Гамбурзі й заслав до Сибіру в Якутськ, де Войнаровський в тузі за Україною та за славним Лицарством, як Мазепа, Орлик, Гордієнко та інші в довгих поневіряннях в невідомім часі помер. Пушкін намагався показати Мазепу „зрадником” Царя, але в своїй антитезі, як мистець, Пушкін від часу вдавався до об’єктивності й не уник натяку, що Мазепа є національним лицарем й визволителем України, хоч і був зрадником Москви, але не зрадив своїй Нації - Україні. Руданський ці мотиви Пушкіна про Мазепу в українській мові транслює так:

„Що ж він, - кажуть молодії,- Гей, коли б то вона була
Він за нас не дбає: Та у Дорошенка,
Так чого ж він в руках своїх У Палія, у Самуся,
Булаву тримає? Або Гордієнка.

То давно би уже була
Воля на Україні
І козаки б не гинули
В снігах на чужині!” -

Рилієв в поемі „Войнаровський” - про Мазепу та Карла XII-го, в згадці про смерть Мазепи, пише так:

„Як похорону день настав, Козак, чи швед-усі ридали
Карло похмурий, у жалобі, Не йшов тягнув я тїнь свою.
Старого Гетьмана до гробу Чужинце! Всі ми відчували
Зостанком шведів проважав. Що із Мазепою ховали
Надію України всю”.-

Рилієв - в українському перекладі - Гординського.

Автор

Данський географ - Мальт-Брюн у своїй праці, виданій у Парижі в 1807 р., пише: - „Українці - це нащадки Київської Русі. Селяни на Україні оцідніші ніж московські: вони не пустошать у хижакський спосіб своїх лісів. Будинки українських селян гарні і міцні... Українці кременіше збудовані і більше освідчені, ніж селяни, наприклад, Литви... Українці вельми інтелігентні, вільнолюбний дух почувается в їх зверхньому вигляді”.

Інший учений, француз - Губерт Вотрен - у своїй книжці, виданій в Парижі 1807 р., пише, що українці „славетна раса, від якої тремтіли мури Царгороду, Білгороду та Трапезунгу”, а в новіші часи московський уряд накинув кріпацтво цій „славетній расі, що мала такого тенія, як Хмельницький”.

Французький публіцист і член міністерства закордонних справ, Шарль Люї Лесюр, пише (1812): „Українці більш великодушні, більш відверті, більш ввічливі, більш гостинні і мають більший торговельний хист, ніж росіяни. Вони, українці, являють живий доказ перемоги свободи над людьми, що народилися в неволі”. Про Гетьмана Б.Хмельницького - Лесюр пише, що Гетьман однаково вільно розмовляв мовами: турецькою, татарською, українською, польською і латинською.

„Ніколи козаки не мали вождя, якого можна б було рівняти з Хмельницьким. Розумний, освічений, далекозорий, обережний у раді, відважний у битві, він звик витримувати найбільшу втому, невичерпаний у втрахах і засобах, активний у перемозі, гордий у поразках, іноді засліплений долею і завжди великий твердістю характеру, варварської поведінки супроти ворогів, але справедливий і великодушний для своїх товаришів”.

Про Гетьмана Івана Мазепу - Лесюр пише, що він „до глибокої старости зберіг очі повні вогню, здорового духу і блискучий талант до розмови”. Про союз зі шведами каже: „Розглядаючи добре ситуацію Карла XII, - не можна не помітити користи, які мусів йому дати союз із Мазепою”.

Козаччина, як він пише, цікава: „Не тільки впливом на тогочасні сусідні держави, але й тим, що мала двох великих мужів: Хмельницького й Мазепу... Для політиків історія Козаччини подає приклад незвичайно оригінального урядування на зразок Спарти та Риму”...

Січинський - „Чужинці про Україну” - ст. 88-89.

Французський Письменник та Історик Вольтер про Україну й Гетьмана Мазепу та Карла XII-го

В 1731 р. в Руані вийшов Вольтера знаменитий твір: - „Історія Карла XII”, який протягом півтора століття був перевиданий більше, як сто разів. Вольтер про це писав так: - „Щоб не казали, а над Історією Карла XII-го я багато працював... треба мати на увазі, що я був перший, хто писав про це. Наприклад: - про Україну у нас знали тільки книжку Бопліана, але ж ця книжка написана людиною прихильною до поляків. За цей час Україна була за Гетьмана Хмельницького майже незалежною державою, потім в союзі з москвинами... Я в свій час багато збирав матеріалів про Мазепу”. Поруч географічних даних про Україну - Вольтер писав:

„Україна завжди прагнула до свободи, але оточена Московією, Туреччиною і Польщею - вона примушена була шукати собі протектора в одній з тих держав. Україна піддалася спочатку Польщі, яка поводитись з нею зовсім як з поневоленою Країною, відтак піддалася Московитові. Спочатку користувалися Українці привілеєм обирати собі володаря під назвою Гетьмана, але скоро позбавили їх того права й Гетьмана стали призначати”.

Про Мазепу Вольтер пише: - „Одного разу, як Мазепа був у Москві, звернувся до нього цар, щоб він (Мазепа) допоміг зробити козаків більш залежними. Мазепа відповів, що становище України і характер її нації є непереможні для здійснення царських плянів. П'яний цар назвав Мазепу зрадником і загрозив, що посадить на палю. Повернувшись на Україну вирішив Мазепа повстати. Він хотів стати незалежним володарем і створити могутнє Королівство з України та відламок Росії. Це була відважна людина, далекозора, невтомна в праці, хоч поважного віку”. - Про взаємини Мазепи з Шведами Вольтер пише, що Мазепа - „однаке приніс Королеві (Карлові -XII-) надію на підтримку своїм розумом у тій невідомій Країні та любов усіх козаків, що розлющені на Московитів перебували у Шведській табір... Один лише Козацький Володар - Мазепа - дав змогу втриматися Шведам. Без його допомоги Шведська армія загинула б від голоду та мізерії. Цар запропонував Мазепі повернутися під його владу, але Козак залишився вірним своєму новому союзникові”..

Володимир Січинський - „Чужинці про Україну” -

IVAN MAZEPA

Ivan Mazepa (*Mazepa*), the **hetman** of **Ukraine**, has long been subjected to an unhappy fate. In his life he was a highly cultured patriot. He was a patron of the arts and his liberal donations to art and the Church were second to none in the late seventeenth and early eighteenth centuries. He was the leader of the Ukrainians in their final attempt to win independence from the unbearable yoke of Peter I and Moscow and after the fatal day of **Poltava** in 1709, he led his ally and friend **Charles XII** to safety in **Turkey**. There a few months **Mazepa** died at a ripe old age, the only **Hetman of Ukraine** (after **Bohdan Chmelnytsky**) to die in the enjoyment of his title and not as a Moscovite prisoner, even though he was in exile. For a half century longer, his friend and successor **Orlyk** held aloft the banner of a free Ukraine at the various European courts and was received, especially in France and Sweden, with the honours due to him. Yet to-day **Mazepa**, while not forgotten is not properly valued. There are two reasons for this.

In his own lifetime, for reasons of jealousy, a Polish nobleman and a personal enemy, told a romantic tale of how **Mazepa**, for a youthful indiscretion in love, was tied to a wild horse and carried to Ukraine. No serious historian to-day credits the tale but it was set forth with such a wealth of false detail that it stirred the imagination of Lord Byron and Victor Hugo and left an indelible mark on the mind of the modern world.

On the other hand, the alliance between **Mazepa** and **Charles XII** of Sweden, so frightened and angered Peter I that he ordered **Mazepa** to be anathematized by the Russian Orthodox Church and to be pictured as the most despicable traitor of the day. From that moment Russian authors have never stopped their denunciation of the Hetman and such writers as Pushkin held him up to contempt. This aspect of **Mazepa's** career did not stop with the fall of tsarism. Today **Mazepa** still remains under the same ban of the Soviets and has been joined in their propaganda with the leaders of the Ukrainian struggle for liberty after 1917, as Symon Petlyura. Thus the two nations that were struggling over the body of Ukraine both selected **Mazepa** as the scapegoat and blackened him abroad for posterity.

The Ukrainian people never accepted either view of their great Hetman. They remembered him as a patriotic leader, even if he did make certain unfortunate mistakes. They remembered his hopeless love for Motrya Kochubeyivna. They remembered the savage annihilation of his capital Baturyn and the murder of the entire garrison and population of the city including men, women and children, by Peter and Menshikov, one of the most horrible massacres in the history of civilized Europe. They remembered the loyalty of Charles XII of Sweden who resisted all proposals in Turkey that would have turned the Hetman over to his foes. They remembered the devotion to him of the Zaporozhian Sich and the fate of the Kozaks when Peter determined to repay them to the full for their assertion of the rights of the Kozaks. The Mazepa of Ukrainian history is a very different figure from the Mazepa of Polish slander and of Russian Muscovite hate.

It is this Mazepa which Mr. Desniansky pictures in his poem. It is this Mazepa of whom he has written a stirring and a readable account. His poem should bring to every Ukrainian and every friend of a free Ukraine a renewed sense of the spirit and meaning of patriotism and freedom. It should serve as a proof that a people can be grateful and that the spirit of liberty has not been crushed in Ukraine either by the tsars or the Soviets. We can only welcome this poem and trust that it will do its part in hastening the day when Ukraine will again be free and will again appear as a free and independent and democratic state in the world's councils. May the iron curtain and all that it stands for soon be shattered and Ukraine appear again as it was in the past, a centre of world civilization and a beacon light in eastern Europe.

Clarence A. Manning,
Associate Professor of Slavic Languages,
Columbia University.

New-York - 1955

Іван Мазепа, Гетьман України, протягом довгого часу був відданий нещасливій долі. В своєму житті Мазепа був висококультурним патріотом. Він був опікуном мистецтва й його щира жертвність для мистецтва й Церкви була неповторною в кінці сімнадцятого й початку вісімнадцятого століття. Мазепа був провідником Українського народу в його останньому намаганні здобути свободу спід нестерпного ярма Петра I-го й Москви. Після фатального дня Полтави в 1709 - році, Мазепа вивів свого союзника й приятеля Карла — XII—го в безпеку до Туреччини. Там, декілька місяців пізніше, Мазепа помер в своїй зрійлій старості, лише один Гетьман України (після Богдана Хмельницького), який помер уволений своїм титулом, а не як Московський в'язень, хоча він і був на вигнанні. Впродовж наступного півстоліття його приятель і наступник Орлик тримав високо прапор вільної України в різних Європейських Королівських дворах і був зустрінутий найбільше гостинно в Франції й Швеції з належними йому почеснями.

Але сьогодні Мазепа, хоч незабутий, не є правдиво оцінений. В цьому є дві причини. Ще за його життя із-за ревностів Польський шляхтич, його особистий ворог, ширив романтичні оповідання, як Мазепа, через свій молодечий нерозсудливий вчинок в коханні, був прив'язаний до дикого коня, що його завіз на Україну. Жоден поважний історик тепер не надає цій вигадці віри, але видумка-легенда була створена з таким багатством фальшивих деталей, що збудила увагу Лорда Байрона й Віктора Гюґо й залишила нестертий слід в уяві модерного світу.

З другого боку союз Мазепа з Карлом — XII - тим, Королем Шведським, так перелякав і раздратував Петра-I, що він наказав Російській Православній Церкві винести анатему Мазепі й очорнювати його найбільш зневажним зрадником того часу. З того моменту Російські автори не припиняли ганьбити Гетьмана й такі письменники, як Пушкін, підтримували до нього зневажність. Таке освітлення кар'єри Мазепа ще не припинилося й по упадковій царизму. Сьогодні Мазепа ще залишається під такою забороною в Советів й по своїй пропаганді його сполучають з провідником Української боротьби за свободу (за незалежність) після 1917-го року, з Симоном Петлюрою.

Так що дві нації, що боролися за Українське тіло, обидві вбачали в Мазепі об'єкт зневаги й ненависти й очорнили його за кордоном для поколінь.

Український нарід зовсім не прийняв жодного з цих поглядів на свого Великого Гетьмана. Українці пам'ятають Мазепу, як патріотичного провідника, навіть при всіх невдачах, що траплялися з ним. Українці знають його беззастидне кохання до Мотрі Кочубіївни. Українці пам'ятають варварське знищення Гетьманської столиці Батурин й вбивство цілого полка з населенням всього міста, разом — чоловіків, жінок і дітей, Петром і Меншиковим, як одну з найжахливіших масакр в історії цивілізованої Європи. Українці пригадують відданість Карла-ХІІ-го, Короля Шведського, який противився всім пропозиціям в Туреччині, щоб видати Гетьмана його ворогам. Українці згадують відданість до нього Запорізької Січі й долю Козаків, коли Петро вирішив відшлатити їм повністю за їх вимоги Козацьких прав. Мазепа в Українській історії є дуже відмінною особистістю від Мазепи польської облуди й російсько-московської зневаги.

Цього Мазепу — Деснянський змальовує в своїй Поемі. Про нього він написав захоплююче й легке для читання оповідання. Його Поема повинна принести кожному приятелю вільної України відновлений зміст духу й значіння патріотизму й свободи. Поема служитиме доказом вдячності в народі, що дух свободи не придушений в Україні ні царями ні Советами. Можемо вітати цю Поему й вірити, що вона зробить свою вартість для прискорення того дня, коли Україна знову стане вільною й знову появиться, як вільна й незалежна демократична Держава в Світовій Раді. Як що залізна заслони й усе те на чому вона тримається (вся система) скоро розпадеться, то Україна появиться знову, як була в минулому, центром Світової Цивілізації й сигнальним світлом в Східній Європі.

Проф. Кларенс А. Маннінг.

Професор Славістики Колумбійського Університету.

Нью-Йорк—1955р.

Примітка: Український нарід в очах московських верховодів був об'єктом приниження, а Гетьман «козлом відпущення», (притчею во язиціх).

Ivan Desniansky, author of „**Мазепа**”, has four earlier collections of poetry to his credit - „Three Idylls”, „The Resonance of History” (Sherech istoriy), „The Argonauts”, and „Ukrainian Historical Ballads” - which were written and published here in exile. Much of his writing is in ballad form, and his latest effort, the beginnings of which belong to 1940, is an elaborate modern **duma** (historical song) about an outstanding and complicated historical personality. Mr. Desniansky is an assiduous and serious student of Ukrainian history and a man who genuinely loves his motherland. His studies are detailed and accurate, and show a balanced judgment and an understanding of historical processes. Being a poet as well as an historian, he is able to dramatise his scenes and personalities and to give them a vividness which does not normally lie within the scope of the historian as such.

„**Mazepa**”, the latest Ukrainian treatment of a commanding theme, presents the hero in a sober light, divested of much of the romantic glamour with which Byron and Pushkin endowed him. The Mazepa of Byron is mainly the „poetic” recollection of the unhistorical figure of a man bound to a horse by his enemies and carried across forest, steppe, and river; and Pushkin's Mazepa is the „romantic villain” who exists in **Poltava** as the foil to a purely imaginative conception of Peter the Great. The Ukrainian Mazepa, who appears in the earlier Ukrainian poems, is the product of a long tradition of Ukrainian patriotism, which remains undisturbed by the denigrations of Russian nationalists. We meet this figure in Mr. Desniansky's poem with all his faults of character. Along with him we have the characterisations of Kochubey and Charles XII of Sweden as the enemy and the friend of the Ukrainian cause respectively. But the author's real hero is Kost' Hordiyenko, the democratic leader of the Zaporogian Cossaks and a symbol of valour and loyalty.

Mr. Desniansky's poem, is needless to say, an historical tragedy from the Ukrainian point of view, but it also represents only a phase in the struggle between the continued imperialism of Russia (Moscovy) and the national pride and self assertion of the Ukraine. In this prolonged struggle, which has so mostly inclined to favour the oppressor, the spirit of patriotism in the Ukraine has valiantly refused to admit final defeat. This is what emerges from the „Epilogue”.

The poem **Mazepa** consists of an „Introduction” and Prologue”, of five parts - „Mazepa”, „Kochubey”, „Baturin” „The King of Sweden in the Ukraine”, „Poltava” and an „Epilogue”. The parts are written in rhythmically varied quatrains, the rhymes running alternately; and each part is subdivided into several sections, or verse-paragraphs.

The movement of the poem is brisk, and this is largely due the author's desire to get on with the story. He follows ballad tradition by making his transitions sharp and sudden and by using a minimum of expressive means. His interest in the story and in the characters as actors leaves little room for scene-painting. Where this occurs, it is strictly economical.

Сонце вже скоро. Світало.
Зірка остання упала.
Косу сплела і мерцало
Миттю, летючи, пропало. (Розд—III)

(Pt. III)

Such passages are hardly excelled by those remarkably laconic ones illustrating action:

Сірі гнітилися далі.
Миль на конях була біла.
Гетьману й Карлові в полі
Нічка німа підспіла. (Розд—IV)

(Pt. IV)

The energy of composition expresses itself best where the author has the historical scene and its **dramatis personae** vividly before his eyes, and this communicates itself readily to the reader. **Mazepa** stirs the imagination and feelings.

Prof. W. K. Matthews

University of London.

ПЕРЕДМОВА

Іван Деснянський, автор поеми — «Мазепа», — має за собою вже чотири збірки поезій: «Три Ідилії», «Шерех Історії», «Аргонавти» та «Українські Історичні Баляди», які були написані й видані тут, на вигнанні. — Багато з його творів мають балядну форму й його останнім досягненням, початок якого належить до 1940 - року, є вдосконалена модерна «Дума» про визначну й багатогранну постать історичну. І. Деснянський є пильним і серйозним дослідником Української Історії й людиною, що дійсно любить свою Батьківщину. Його студії, детальні й вдосконалі, — вказують зрівноважений осуд і розуміння історичних процесів. Будучи разом і поетом і Істориком він спроможний драматизувати сцени і героїв, надаючи їм яскравості, живості, що нормально є поза обсягом історика, як такого.

Поема «Мазепа», в найновішому останньому Українському трактуванні провідної теми, подає героя в тверезому світлі, не забарвленого в надмірний романтичний чар, яким Байрон і Пушкін обдарували його. Мазепа Байрона є в основному постичним відображенням не історичної постаті чоловіка, прив'язаного до коня його ворогами й перенесеного через ліси, степи й ріки. Мазепа — Пушкіна є «романтичним негідником», злочинцем, який існує в поемі «Полтава» для контрасту з суто вимріяною уявною концепцією Петра Великого. Український Мазепа, що з'являється в ранніх Українських поемах, є вислідом довгої традиції Українського патріотизму, який лишається недоторканим, неушкодженим очорнюваннями збоку російських націоналістів. З цією Постаттю ми зустрічаємося в Поемі Деснянського з усіма хитами цієї Постати характеру. Поруч з ним ми маємо характеристику Кочубея і Карла XII—го, Шведського Короля; Кочубея, як ворога, а Карла, як прихильника української справи. Однак, справжнім героєм автора з'являється Кость Гордієнко, демократичний провідник Запорізьких Козаків і символ хоробрості і відданості.

Поема Деснянського, само собою зрозуміло, є історична Трагедія, з Українського погляду, але вона складає лише одну з фаз в боротьбі між постійним імперіялізмом Росії (Московії) і національною гордістю та обстоюванням самовизначення України. В цій затяжній боротьбі, яка поки що переважно випадала на користь гнобителя, дух патріотизму України хоробро відмовлявся визнати остаточну поразку. Саме це виявляється в Епілозі.

Поема «Мазепа» складається з Інтродукції, Прологу та частин: «Мазепа», «Кочубей», «Батурин», «Карло XII—й, Король Шведський на Україні» і «Полтава» (Багалия) та Епілог, ці частини написані в ритмічно мінючихся, різноманітних, чотирирядкових строфах з перемінними перехресними римуваннями, а кожна частина ділиться на декілька розділів, чи віршових відступів, параграфів. В розвії фабула поеми розвивається швидким темпом, прудко, і це є головним бажанням автора рухатися вперед з подіями.

Він наслідуює баладну традицію, роблячи переходи гострими і раптовими, вживаючи мінімум висловлюючих, стилістичних засобів. Його зацікавлення подіями та постатями, як дієвими особами, залишає мало місця для змалювання картин краєвидів. Де ж таке трапляється, воно цілком обмежене, ощадне в засобах:

Сонце вже скоро. Світало.

Зірка остання упала.

Косу сплела і мерцало

Миттю, летючи, пропало. (Розд—III)

Такі моменти майже перевершуються надзвичайно лаконічними уступами, що ілюструють дію:

Сірі гнітилися далі.

Миль на конях була біла.

Гетьману й Карлові в полі

Нічка німа підоспіла.

(Розд—IV)

Сила композиції висловлюється найкраще, де автор має яскраво перед своїма очима історичну сцену з її дієвими особами і це легко передається читачеві.

Поема «Мазепа» зворушує уяву і почуття.

Лондонський Університет,
Проф. В.К. Матіус.

Автор першої наукової Історії України, - Йоган Християн Енгель в Передмові до своєї - „Історії України й Українських Козаків як теж Галичини й Володимирії - 1796 р. пише:

„Тепер творить Україна помітну частину Російської Держави. Але як прийшла вона під Росію? Як воно прийшло до того, що незалежні Козаки опинилися під московським ярмом, як це вдалося московинам окаядати козаків, що колись були пострахом турків, татар і поляків? Як це сталося, що місце конституційного, запорученого козаками Гетьмана зайняв Губернатор? Історія Козаків мала теж великий вплив на історію Польщі, Швеції, Семигороду. Без неї не можна уявити собі велич, ні упадку Польщі. Наслідники Карла Густава й Карла XII були б може сьогодні володіли в Варшаві, Москві і Петербурзі, як цього захотів був Хмельницький чи козаки Мазепи. І може був би Ракоці другим Баторієм, коли б його були не спинили козаки в поході - 1657 р.” -

„Історія Козаків повчаюча сама по собі. Енергія цілого народу, як теж поодиноких осіб, що одушевлює нас у Греків і Римлян, виявляється тут на побоевищах Білгороду, Корсуня й Збаража, як теж у героїських подвигах Хмельницького й Мазепи”.

В.Січинський - „Чужинці про Україну” - Ст. 76-7.

Клавдія Рондо, англійський резидент в Петербурзі - 1736 - пише про Запоріжжя таке: „Запоріжці є дуже сильний і витривалий нарід... Запорізьці поділені на тридцять великих частин чи куренів; кожний курінь має свого команданта чи Отамана, котрі при тім зобов'язані підпорядковуватися Кошовому чи Генералу. Усі лицарі мають право голосу при виборі Генерала чи Кошового”.

Джозеф Маршал, англієць, що був на Україні в 1769-1770 рр., пише в 1772 р.: „Україну я застав, як Країну неймовірно родючу й дуже добре загосподарену, неподібну до уяви, яку я створив собі про Україну від прочитаних книжок... Тут я відчував себе вільним і безпечним, як у першому ліпшому англійському графстві, хоч тоді була війна з Туреччиною... Сучасне українське покоління - це моральний і добре вихований нарід. Українські селяни - найкращі хлібороби... Я ще не бачив такої країни, яка б так дуже була схожа на найкращі провінції Англії, як це я зауважив на Україні”.

Відомості німецького учасника походу Карла XII свідка Полтавської трагедії, Принця Віртемберзького - Максиміліана Емануїла, - (Штутгарт - 1730 р.)

„Карло дістав відомості, що цар посилав до турецького Султана посольство й його просив, щоб козацького провідника або (на їх мові) Гетьмана Мазепу в охорону не брали, тільки йому його з племінником Войнаровським віддали”. - Цар хоче мати Гетьмана якнайскоріше й вірить, що „справедливий Султан” його не візьме під свою охорону, за що він, цар, з „нововибраним Гетьманом” обіцяє Султанові „все добре та вірне сусідство”. Турецький Султан вважав за престиж своєї гідності дати опіку й охорону Мазепі, що боровся за волю й свободу свого народу й своєї Держави. Турецький Султан дав москалям гідну відповідь, мовляв: „Що не гадають і це також не згідне було б з турецькими законами відмовляти охорони особі, яка її по справедливості шукає”. -

Відомості про Пилипа Орлика Французького амбасадора у Варшаві - Де Монті - 9-листопада 1729-р. - до Французького Прем'єра Міністрів - Флері.

Де Монті пише: - „Козацький Гетьман Орлик, що служив під прапором славного Гетьмана Мазепи, Гетьмана України, як Генеральний Комісар і Секретар, що вважався першим, після Гетьманського, урядом у козаків, був обраний Козацьким Гетьманом на місце вищезгаданого Мазепи, після смерті останнього в Бендерах. Пилип Орлик залишився з кошем - 7.000 - 8.000 - чоловік на службі блаж. пам'яті Його Величності Короля Карла XII. Після насилля, яке турки виконали над Особою Шведського Короля, козаки перейшли під опіку Порти, але Гетьман Орлик пішов за Королем у Швецію, де користувався привілеями й прерогативами „шефа союзної армії”. де знайшов разом зі своєю родиною піддержку навіть після смерті Короля... Ми знаємо Гетьмана (Пилипа Орлика), як людину великої ворожості до москалів, розумну й відважну, дуже поважну й люблену на Україні між козаками, яким цар відібрав майже всі давніші вільності. Але козаки, хоч - 18.000 - московських драгунів тримає Україну в тяжкому гніті та неволі, тільки шукають нагоди, щоби повстати проти гнобителів і повернути свою давнішу вільність”. -

(Архів Міністерства Закордонних Справ у Парижі)
В.Січинський - „Чужинці про Україну” - Ст. 62-3.

Відозва Гетьмана Івана Мазепи до війська (до козацтва) й Народу Українського.

«Стоїмо ми тепер, браття, над двома прірвами, готовими нас проковтнути, коли не виберемо для себе надійного шляху, щоб їх обійти.

Воюючи між собою монархи... наблизили терен війни до наших кордонів... переможений з них зруйнує собою і свою державу і приведе її у ніщо. Жереб тих держав передозначений долею вирішитися на нашій Батьківщині й на наших очах, і нам, бачучи цю загрозу, що зібралася над нашими головами, як не помислити й не подумати про самих себе?

Моя думка, далека від кожної пристрасти й душевного потягу є така: — коли Король Шведський, завжди переможний і якого шанували і перед яким тремтять вся Європа, переможе Царя Московського й зруйнує його царство, то ми неминуче будемо причислені до Польщі й віддані в рабство по волі переможця й за бажаннями його сотворіння й улюбленця, Короля Ліцинського. І тут вже нема й не буде місця на договори про наші права й привілеї, та й давні ті договори й трактати самі собою знищать, бо нас природньо уважатимуть за завойованих або покорених зброєю, отже будемо нікчемними рабами й наша нова доля буде гірша від першої, котрої зазнали від поляків наші предки з такою гіркістю, що сама згадка про неї кидає в жах

А коли допустити Царя Московського стати переможцем, то вже загрожує нам біда з боку самого Царя; бо бачите, що хоч, походить він з коліна вибраного народом із своєї шляхти, але, присвоївши собі необмежену владу, карає той народ по своїй уподобі, і не тільки воля й майно народне, але й саме життя його поневолені єдиній волі й примсі царській.

Бачили ви й наслідки цього деспотизму, яким він винищив численні родини найбільше варварськими карами за провини, кинені доносом і вимушені тиранськими катуваннями, яких не може стерпіти й витерпіти жодне людство.....

І так лишається нам, Братіє, з видимих зол вибрати менше, щоб нащадки наші, вкинуті в рабство нашою нездарністю, не обтяжили нас своїми скаргами й прокляттями.

Я їх не маю й мати, звичайно, не можу, отже байдужий я в справах спадщини, і нічого не шукаю, крім благоденствія для того народу, який ушанував мене теперішньою гідністю й з нею доручив мені свою долю.

Окаянний я був би й вкрай безсовісний, коли б віддав вам злим за добре й зрадив його за свої інтереси.

Але час відкрити вам, що я вибрав для цього народу й і самих вас... Не повинні ми воювати ні з Шведами, ні з Поляками, ні з Москалями, а повинні, зібравши наші військові сили стояти у відповідних місцях і захищати нашу власну Батьківщину, відбиваючи того, хто нападе на неї війною...

А при майбутньому спільному мирі всіх воюючих держав рішено поставити нашу Країну в той державний стан в якому вона була перед польським володінням, при своїх природних Князях і при всіх давніх правах і привілеях, що значать вільну Націю.

Заручитися за це взялися перші в Європі Держави: Франція й Німеччина й ця остання сильним способом настоювала на такому стані нашому ще у дні Гетьмана Зиновія Хмельницького при Імператорі Фердинанді III-му, але не здійснилось воно через усобиці та необдумности предків наших.

Договори наші про вище сказане, заключені мною з Королем Шведським писемним актом, підписаним обома сторонами й об'явленим у означенні Держави, і ми тепер повинні рахувати Шведів за своїх приятелів, спільників і добродіїв і якби від Бога нам посланих для звільнення нас від рабства, ганьби й для повернення нас у первісний стан волі й самодержавства.

Бо відомо, що перше були ми те, що тепер Московці: влада, першенство й сама назва Русь од нас до них перейшли, але ми тепер у них яко прича во язиціх!

Договори ці зі Швецією не нові й не перші з нею, але підтвердження й поновлення давніх договорів і спілок, предками нашими з Королями Шведськими заключених.

Бо відомо, що дід і батько теперішнього Короля Шведського, мавши важливі послуги від нашого війська у їх війні з Ливонцями, Німцями і Данією, гарантували нашу Країну й часто за неї вступалися проти Поляків, а потім і від Гетьмана Хмельницького, за з'єднання вже з Росією, посланий був сильний корпус козацький, при Наказному Гетьманові Адамовичеві, на допомогу Королеві Шведському, Іуставові, і помагав йому при взятті столиць польських, Варшави і Кракова.

Нинішні договори наші зі Швецією є тільки продовженням попередніх, уживаних у всіх народів.

Та й що ж то за нарід, коли не дбає за свою користь і не попереджує видимої небезпеки?

Такий нарід нікчемністю своєю уподібнюється справді безчувственим тваринам, що ними гордують всі народи».

«(З Історії Русів») Сторінка 272—275

Іван Самійлович.

ПОЕМА

МАЗЕПА

I

Інтродукція

У Польщі був Король Собеський,
Що славою — безслав'я
Ввів Унію, по холопецьки
Понищив — Православ'я.

В нім Лицар був свого Моцарства,
І Польща, ним оглавлена,
Підносила свій дух Лицарства,
До Відня аж ославлена.

Собеський йшов в війні на турка.
Москва йшла на татарина.
Козак йшов, де грім загурка,
Земля де є розжарена.

Козак завжди свій дух титана
Підносив під пожарами,
Бо мав він силу велитана
В снігах і під мочарами.

За Самойловича, Гетьмана,
Москву було ізламлено.
Сто тисяч війська у туманах
Татарами — знеславлено.

Москва у Крим ішла. В аулах
Орда рухнула стрінена.
Мазепа був за Осаула
В військах Козацьких в стрімленах.

П'ятдесят тисяч йшло Козацтва
До Криму підо спекою.
Козак не знав ніде назадства,
Москва рухнула втекою.

Втікали з Криму у примарах
Москалики отарою.
В полум'ї степ в димових хмарах
Котився за Самарою.

Наказ з Москви дала Цариця,
На трон Стрільцями ставлена,
Щоби лихим Петром, сестрица,
Була тут не затамлена.

Наказ з Москви до фаворита
Голіцина — боярина,
Дала Софія, в тайнах скрита,
Любовію — роз'ярена:

Щоби Голіцин зніс у спритах
Вину свою нестямлену.
Цариця, щоб була покрита
В хвилину ту отямлену.

Цариця ревна, обличена,
Царевичем — зречевлена,
За Кримську зраду приречена,
Петром лихим очернена...

На Самойловича, Гетьмана,
Доноси всі зіставлено.
Гетьманом тут Мазепу Йвана
Козацтвом всім наставлено.

Ударило Козацтво в дзвони
У хоріві лагідному.
В церквах відкрилися амвони
У зборі принагідному.

Старшина в блисківі убрана,
З хоругвами блакитними,
Мазепі віддана, зібрана,
З правами непохитними.

Гула, як рій Козацька Рада
Над річкою Коломаком:
«Мазепі будь Гетьманом!» - Зрада
Москві не буде промахом. -

На площі ' військо не стихало,
Скрізь било вспів гарматами.
«Мазепу!» - Крик ізнявсь загалом
Чубатими — Сарматами.

«Борковського!» - Гукнуло й спало
Над бучною — парадною.
«Мазепу!» - Крикнуло з запалом
Козацтво - всею Радою.

«Мазепу!» - Крикнули трикратно
Під твердження Голіцина.
«Мазепу!» - Крикнула стократно
Тут сила вся незлічена...

Мазепа Гетьман. Кіш від рана
Персону - Сановитую -
Вітав під стяг, як ветерана,
Із вічевою - Свитою.

Перед старшиною, в тирадах,
В полках, Гетьман, з привітами
Високо булаву в каратах
Підніс, укритий квітами.

Голіцин в стан вернувся радо
Із злотом й самоцвітами.
Ствердив трактат перед парадом.
В Москву вернувся з звітами.

ПОЕМА

МАЗЕПА

Пролог

Встає в думках із під пера
Козацтво й вільна Україна.
У згадці старина стара
І слава і лиха руїна.

Встає, бо встати вже пора,
З руїн Батурин й Україна.
В речах Мазепа не вмира,
В очах блакить мов голубина.

Встає Україна в хуторах.
В садах Батурин, мов перлина.
Річ незабутню не стира
Прозора далечинь орлина.

В уяві, мов живий вираз,
Україна устає у чинах.
Козацтво устає нараз
Й старшина січова в чупринах

На кручах, по норах щура,
Де дика повилась ожина,
Проснулась в головах тура
Козача військова дружина.

Кобзарство про Січ - Матір гра,
Вертає старину сюди нам.
Підводиться стара пора
Дубів Диканських у сідинах.

Дубів Диканських не злама -
Ні час, ні злива - хуртовина.
Полтава встала не сама
В степах козацьких і долинах.

Гетьман булаву підійма.
Швед над Десною у зупинах.
З Гетьманом Орлик в обіймах.
Москва гвалтує дико в пінах...

Проти Москви встас з зневаг
Четь Генеральна ополчена.
Встас усюди в поривах
Козацька сила незречена.

Із Бунчуковими всіма...
Й татарська сила, заручена,
Лишити мусить гарема
Для боротьби, що предречена.

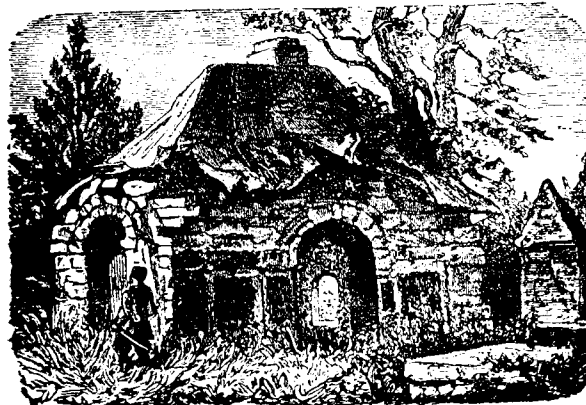
Мазепа в провідінні тайн,
Давно чеканої фортуни,
Звитяжно, до борні в остань
Підняв Полтаву і Батурин.

Москва не йме його жадань
І не плека палку натуру.
Лиш користа із його знань
Б'є самостійність і культуру.

Мазепа з Карлом спілку ма.
Його натура натерпіла.
Швед Нарву і Польщу займа.
Година боротьби наспіла.

Король, мов войовничий маг,
(Москва з нестями отупіла)
Вів перемоги перемог.
Йому Україна гімни піла.

Знов Україна ожива.
Січ - Мати устас правдива.
Ідуть кривавії жнива.
Москва ступас породива.

Руїни Мазепаєвого дому в Батурині.

Мазепа в смуті, бо Москва
Підступністю, що їй властива,
(В ній впала Польща і Литва)
В Батурин уступила мстива.

Відважний Чечіль й Кенікс рвавсь,
Тримаючи гарматний примат.
Та зрадник Ніс ізварював.
І не могли Батурин втримать.

З дочкою дяк в тилу змагавсь.
Дочка бої вела в підтримах.
Мазепа б їй не повагавсь
Поєму двинути у римах.

Батурин у вогні палав.
Дим сходив в далені просторій.
Кат лютивсь і мечем долав
Батурин, що заклав Баторій.

Лишився лиш палац з заграв,
З руїн Батуринських устояв.
Безсмертям, там де кат карав,
Гетьмани устають достойні.

Мазепа Дім - Палац закляв.
Щоночі, як хто є в постої,
Вітри вогняні із виттям
З димниці налетять пустої.

Палац той віковий крізь кров
Із п'ятьми устає густої.
Москаль там і боги покрав
З Божниці Гетьмана святої.

Лиха Москва! - Тож не дарма
Країна страдна Карла стріла.
Мазепа «гру» страшну здійма;
Вона давно уже назріла.

Стрільнули шведи із гармат:
Москва нестямлено дуріла.
З Польщі втікала в ультимат.
В-дні Україна вся горіла.

Йшла Україна в бій, на змаг.
Степ, корабель мов, звів вітрила.
Січ Гордієнко підіймав.
З Півночі Швед ступав по брилах.

Його зустрінула зима.
Москва в ній лють свою гасила.
Рать Шведа зводила з ума.
Лиш Карла крила Божа Сила.

Розділ Перший

М А З Е П А

I

Батурин в чарах впився сном.
Над замком місяць сумовитий
Кидає промінь над вікном,
Де спить Мазепа сановитий.

Мазепа спить й плека умом.
Вночі на вид його розкритий,
В палац, в примарах над Сеймом,
Лле місяць промінь рожевитий.

Спускає промінь із сумом,
Читас тяжко пережите.
В походах, за лихих умов,
Край вміє Гетьман сторожити,

Мазепа, молодик немов,
На старість хоче долужити.
Шукає в час кохання змов,
Щоби Цареві не служити.

Не раз, за слави Палія,
Лише про Шведа річ відкриють,
Мазепа Карла вихваляв
В палкім піднесенім настрої.

Й до цього Палія схиляв.
За для Козацького устрію
Усе Палій з ним поділяв,
Думки усі, які назріють.

Не лиш Палій є свідок нам,
Як Гетьман у часи потіхи
Про Україну все стинав,
Плекав оселі рідні й стріхи.

На Україні всім синам
Московщини і шляхти пиша
Є ненависно - навісна,
Як та шаблока гостра в піхвах.

II

З Царем в змаганні Крим-Орда.
Гетьман в походах зносить втому
Війною Швед іде й Порта
Загрожує цареві злому.

Гетьман, орел мов, по світах,
Літаючи, не знає дому.
В недугах хилиться в літах.
Петро не важить лише тому.

Мазепа в сум страшний впада.
Петро козацто його знову
На Дін, в Ливонію, кида.
Печерську кріпость зводить нову.

Ідуть літа, як та вода
Весняна для чужого влову.
Гетьман і сам не зна куда
Його знесе по царськім слову?!

Давно вже цар, Петро, кара
І Запоріжжя і Донщину,
Козацьку вільність відбира,
Уцент плондрує Гетьманщину.

Давно Петро, давно схитра,
Не потурає й на старщину
В правах на Гетьманство стира
Козацтву вибір з свого чину.

Мазепі Меншиків не рад,
Цар часто подивляє з хисту
Старого Гетьмана в парад,
Коли Мазепа робить виступ.

В час добрих Гетьмана порад,
В годину вельми урочисту,
Зітхас Меншиків: «- Пора! -
Личину знищити нечисту ».

І сам спиня себе пораз
Проти наміру і злочину,
Ізвівши свій лихий вираз
В очах Мазепа на Шведщину.

Знай, Меншиків в привід Петра,
В хмільну чатуочу годину,
Із глибини свого нутра
Лле жовч в привітну господину.

III

У Кочубея - Василя,
Де Мотря вироста в надіях,
Мазепа до пізна гуля
Й колише хресницю у мріях.

Давно, ступаючи здаля,
В зустрічах таючи, радія,
Хрищеницю він дозоля
Коханням щирим добродія.

Вельможний і умом й лестям,
І, перше над усе, умінням
Доводить в зустрічах в нестям
Втай Мотрю ще пусту сумлінням.

В походах Гетьман, чи в гостях,
В відмові Мотря своїм рівням.
Плює на матір з забуттям
І засинає з його ім'ям.

Її лиш рід не розділя
Старого Гетьмана радіння.
Дочку картає, докору
Сумнівом чести і падіння.

Родина Мотрі відхила
Думки Мазепа про весілля.
Йому інтимно лиш вділя
Увагу Мотря у дозвілля.

Родина Мотрі, мати кривна,
Подружжя іне намовля.
Але даремно, Мотря гнівна
На ту намову не схиля.

Вона закохана, безслівна,
Мазепа зичне немовля,
Мов ааморська та королівна,
В зарученні всім відмовля.

Так, Кочубеївна, чарівна,
В речах Шведського Короля.
Українська польова царівна
Сліпить Гетьмана, як зоря.

В виразі Мотря, Гетьманівна,
Дочка, хресниця, янголя.
Наразі Гетьманові рівня
Із ним виходить на поля.

Кохання клонить до кінця.
В нім в'яне Мотря, мов лілея
Душі не чаїть, бо з вінця
Вино вже полилось в енеян.

Всім Гетьман полонить серця.
З ним Мотря, чарівниця, фея,
Красуня над усіх з лиця,
Втікає з дому Кочубея.

IV

У Кочубея - Василя
Гуля Мазепа щонеділі.
З ним Шведа славить і втіля
Думки визвольні і раділі.

Не раз в походах в москаля,
Зневірений, Мазепа в хвилі
Іним походом звеселя
Себе у роки вже похилі.

І Кочубея окриля.
Гетьман вже в посивілих віях
Плека дочку його ім'я.-
Вона в речах живих й прислів'ях

Давно керує власним - Я.
В його Особі Мотря в мріях.
Вона в Гетьмана лад вселя,
Живе в походах, у настріях.

Близька дитина, мов своя,
В віршах Мазепиних і римах,
Окриленим встає орлям,
Життя старече його трима.

Уяву Гетьмана вволя,
Всні полонить його незрима.
Тасмно, взявшись відкілясь,
Не рипнувши вночі дверима.

Покої Гетьмана встели...
Й перед Гетьманськими очима
Зникає хутко у далях,
Невидимо десь, поночима.

Гетьман гука:- «Ти знов моя,
У сяйві місячнім злучима.
З вікна мигтінь завжди твоя
Зі мною всні перозлучима».-

Над Сеймом місяць стомлено
Дрімає срібно - зготовитий,
Сягає сяйвом аж на дно,
Купає вид свій коловитий.

На дні річному, мов руно,
Злотиться місяць миловидий.
В палатах місячне гроно
Зогріти хоче вид умитий.

Вікно відчинене одно.
Привиддями Мазепа впитий
Вразливо мовить виразно.
І знову спить, ніби убитий

Свій сон плека він навісно
Зрадливим сном німим повитий
Гукає Мотрю знов і знов,
Мазепа, мов несамовитий.

V

Всні мріє Гетьман, мов юнак.
В палац ввесь сявом облитий
Ступає Мотря, бо однак
Нема де серця прихилити.

З ним так привітно. На ганок
Боїться Мотря лиш ступити,
Повита косами в вінок,
Коханням хоче гріх скупити.

Стид Мотрю зводить. Радісно
До ранку б з Гетьманом ушитись,
Та Гетьман відсилає - но,
Щоб в поговорах не судитись.

Щоб не томитися п'яно,
Привиддями, щоб не хмелитись,
На душу не лягло п'ятно,
Мазепа встав і став молитись.

Осуджений людським судом,
Поки судителі прозріють,
Гетьман карається стидом,
Лиш сором сні у серці криють.

Мазепа, оповитий сном,
Плекає чарівницю мрію.
Всні бачить Мотрю й хоче знов
Вернути згублену надію.

Кохання Боже всім дано.
І сон в овиді не ввині є.
Кохання гоже за пляном.
Без нього світ весь стираніс.

Кохання, мов трупке вино,
П'янить, за сонце більше гріс.
По нім Мазепа, Йван, давно
В згадках минулого боліє.

Але не Мотря лиш одна
Великим Гетьманом воліє.
Крим, Україна, Дін здавна,
Мазепу, Гетьмана, леліє.

Про це Мазепа, Гетьман, зна
І в інтересах краю діє.
Визвольну справу зачина,
Хворіє нею і радіє.

І Кочубей з ним за одно.
Лиш Кочубеїха спідтиха
Картас Гетьмана давно
Собі й родині всій на лихо.

Гука ченців, що поз вікно
Ішли з Московщини в веригах.
Йї виносить тайну голосно
Мазепину в своїх інтригах.

VI

Ченці блукали, мов сліпці,
Хоть були визнані у книгах.
Скоріш були то мисливці,
Що розумілися на фігах.

Ченці в палатах по слівці
Розговорилися на мигах.
Бо, звісно, москалі дільці,
Начулись дива у сновигах.

Сказали проновідь ченці
Та Кочубеїха, як психа,
Звела слова на манівці,
Мов Гетьман звів дочку у сміхах.

Прийшло сказать таке вівці,
Що Гетьман з Августом в успіхах
До Карла шле своїх гінців.-
В тім тайну викрила в потіхах.

Ченці, як піна в молоці,
Дізнавшись, чим Мазепа лиха,
В Москву шмигнули молодці,
Ізникли, як прийшли у звихах.

Мазепа мав в своїй руці
Старшину й військо. Царська пиха
Вагалась в злочині при тім,
Бо «зрада» ще була затиха.

КОЧУБЕЙ

Розділ Другий

КОЧУБЕЙ

I

Багато злота перебрав
Кочук в походах до Скутари.
Поруч алмазів, срібра,
Скрізь табуни пасуть скотари.

Жив Кочубей, у таборах,
Розводячи в степу отари.
З його багатства і добра
Всі дивувалися татари.

Серед оазів в хуторах,
Розкиданих кругом Полтави,
Сади розкішні при дворах
З джерслами серед отави.

Стоять бекети у порах
В постах мастків у застави.
По над ставками на парах
Ростуть жита густі, як трави.

Ше є багатство у норах,
Заховане у критих тазах.
В склепах, в пивницях у горах
добро ховається в екстазах.

Багатство й слава у парад
Поруч парується в показах.
Багато злота і карат
Не схоплено в моїх розказах.

II

Не лиш в Полтаві у базар
Розмова йшла про Кочубея.
По Україні всій кобзар
Розповідав у апогеях...

Розповідав, що Гетьман встар,
З любови палкої своєї,
Намисто шле в самий янтар
для Мотрі, славної ділеї.

Розповідав, що володар,
Породичавшись з суддею,
Шле перстень діамантний в дар
для Мотрі в прагненні ділеї.

Мазна, Гетьман, в солідар,
Читаючи Святу Мінею,
Несе до храму на Вівтар
Парунки, придбані для неї.

За Мотрю від усіх Черкас,
Признатися, немає рівні.
І сподіваються оказ
Її батьки давно вже гнівні.

Черкасам Мотря всім в показ.
Щоб передать слова дослівні:
Козак би злота черес з кас
Віддав за очі Мотрі млівні.

Її краси не обійнять
Всією близькою рівнею.
Шведський Король, пристійний зять,
Міг би засвататись із нею.

Весь Мотрин рід, коли узять,
Ма родословну всю від Беїв.
Татарський Хан не міг зрівнять
Себе в багатвах з Кочубеєм.

Світ знає, сяєво краси,
Як і цей міт, не в силі злата.
Краса серед ланів траси,
Не в килимах в панських палатах.

Посеред пахоцив роси
Плекас Мотря силу в вадах.
Там її Гетьман з літ носив
Як кумував у тестя й свата.

В степу десь сич заголосив,
Як ніч - сова була глуха та.
Степ квітом жито колосив,
Вітав Мазепу у захватах.

Мазепа й Мотря. В колі сил
Її краса німа в обхватах.
Її вчувають голоси
В степах, лісах, у усіх хатах.

III

В Мазепи з лицарських грудей
Росте відвага і завзятість.
Основою усіх ідей
Лиш Україна його святість

Від бід, наклепів і судей
Росте в Мазепи в серці клятність
Посеред Гетьманських людей
Росте розбіжність, страх і лякість.

Лист пише Мотря: «Чи гаразд,
Прошу до Тебе у таємні?!
Візьми, Вельможний, у вираз
Думки мої Тобі присмні!

Влоть мати наріка щораз.
Пишу слова її взаємні.
Для мене слово її враз.
Щодня слова сумні, ласвні.

Пішли їм Гетьмане, приказ,
Батьки їдять мене гризною.
Мене бере на Матір сказ.
Порочусь я щодня брехною.

Нагоду маси Ти, якраз,
Мене почитить собі рівною.
Великий Гетьмане, образ
Я не знесу своїх з ріднею».

Мазепа пише: «Я їм в ласт -
Слова такі свої вивожу:
Моє, серденько, Я Ваш глас
Плачу, більш зносити не можу.

Пішло їм кару перед Вас,
Яку я сам тільки нахожу.
Я маю сили ще в запас,
Тепер вже сам з себе вихожу».

«Йди в монастир й чекай числа.
Хай розійдеться темна хмара.
Я Вас, Мотроно, відіслав,
Щоб від Владик не впала кара.

Ти на руках моїх зроста,
Знай, Кочубей, як та примара,
У дзвони хоче бити ззла,
Людей скликати у розгарах».

«Скрізь Кочубеїха в злюбах
Рід Кочубея наставляє.
Святайла й Іскру у словах,
Як та лисиня намовляє.

В походах Гетьман у степах,
Відважний спирт завжди тримає.
Як не вернуса, у стопах
Стать Кочубей Гетьманом мас?!»-

Листа обмовивши, Гетьман
Не міг очей сумних змикати,
Поклавши лопьку у гаман,
Став у думки тяжкі вникати.

На обрій сів густий туман,
Перед вікном тяглись гармати,
Від Кочубея чувсь обман,
В очах звелись в чубах сармати.

IV

Лист Кочубей шлей до Царя
На Гетьмана - прелободія.
Він лют розносить, запевня,
Що Гетьман з Шведом думку ділять.

Петро на лист не ударя
І справи, що ще сумнів тінять,
Цар при зачинених дверях,
Вельможам наказав просіять.

Старшина ніби на вовка,
На Кочубея шле засаду,
Один лиш в Крим є шлях пока
На привеликую досаду.

У Крим дорога не легка.
І там впрікнуть йому за зраду,
Бо Україну там плека
Султан, Мазепин визнавши задум.

Гетьман донос цей загостря.
Лиха на Гетьмана затія
Пада оберненим вістрям
На Кочубея - лиходія.

Петро на доніс не пристряв .
В позві донощиків, на біях,
Ствердився сумнів. Цар так стряс
(Святайла , Іскру й Кочубея),
Що ті розбилися у діях.

Впав Кочубей, почувши крах.
Його донос лишився в тінях.
І Кочубей і Іскра в грах
Себе зрікають у сутінях.

Скимлять, змордовані у прах,
Святайло й Кочубей у сінях,
Із Іскрою побиті в страх,
В мордовнях царських, у пристійнях.

Сам Кочубей себе зріка:
«Щоб мав би жінку не лукаву
То краще в Крим би утікав
На ханську милість неласкаву». -

Узяв би Хан собі -«Крука»-
І привернув до себе славу.
Висока Гетьмана рука
Не відсікла би йому главу.

Так, Кочубей в лихе ярма
Плекав з Москви своєму Монарству.
Його донос лихий дарма
Є зрадою собі й лицарству.

Звели на плаху при сурмач
Донощиків в присуд Козацтву.
Зрубали голови в розмах
Два палачі в страшнім азарту.

Як голови ізніс палач,
І стряс в скрегот зубів чубами,
Почувся крик жіночий вплач
Біля майдану під дубами.

Зийшов на плаху вмить сурмач,
Мовчазний, з стислими зубами,
Й китайку кинув, як кумач,
На глави з синіми губами.

Упали Іскра й Кочубей.
Здрігнулась Рось і Біла Церква.
Почувся крик із двох грудей,
Як тіль тяжка упала мертва

Гукнула Мотря до судей,
В очах осліплена, померкла.
Гукнула Мати до людей,
Коли на плаху впала жертва.

V

Лихий донос — пустий заряд.
Царя доноси лише пінять.
Петра і Гетьмана підряд
Вже двадцять років дії спілнять.

Відважний крок проводиря
Хисткі доноси не зупинять.
Великого - Володаря
Донощики собі унімнять.

Мазепа смерть вчинив за смерть,
Яка б лягла в його сідини.
Змагає він за свою твердь,
За землю Краю і Дідини.

Змагає Гетьман, щоб не вмер,
Той чин, що він ділами чине.
Мазепа, як поет - Гомер,
У ідеалах батьківщини.

Мазепа не забудь старань.
Багаті шлють з усіль дари нам.
Радіє Край з святних убрань
Столиць: Черкас і Чигирина.

Лиш Гетьман у недузї. Грань
Його життя спада у днинах.
Батурин й Гончарівка зрань
Чекають, що проб'є година.

Гетьман притворно умира.
В очах Вельмож, Царя, родина
Й старшина із його двора
Поклали Гетьмана в перинах.

Недуга - політична гра.
Великого України сина
Підводить з смертного одра
Лиш боротьба за Край сдина.

Людина та не зна вмирань,
Що з нею воскреса Україна.
Мазепу ще чекає брань
І не приклонить ниць сідина.

Великий Гетьман, у остань,
З чолом холодним, як людина.
Сказав: - «О, Україно, встань,
Як перед Богом та дитина!» -

VI

Гетьман з віских переконань
Проти Москви вчиняє змову.
З державно - визвольних завдань
Вступа у спілку з Шведом нову.

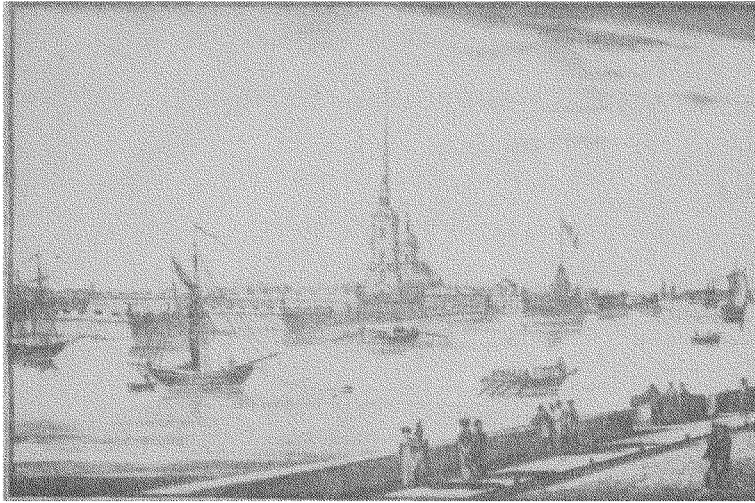
Відому із старих предань
Всю боротьбу нашу вікову
Мазепа відгадав, бодай,
В сумному настрою людському.

Царя більш Гетьман не пита.
Про це не каже він нікому.
Що стала, ніби, зап'ята,
Утиснувшись в нашу кому.

Мазепу Карло сам віта.
Гетьман в оточенні хисткому
Визвольні задуми спіта.
Шле швед листи таємні йому.

Листи шле Карло й Станіслав.
Гетьман в підозрінні царському
Лиш Орликові тайну склав
Про крок свій в часові близькому.

Іще Богдан, коли заслаб,
В признанні королю Шведському,
Сказав утай своїм послам,
Про спілку з королем військовою.

Розділ третій

БАТУРИН

Сонце сідало за хмару,
З Балтики холод і вітер,
З моря підносило пару,
Крило туманами Пітер.

Карла несло, як примару,
Зрані вшвидку перед світом,
І не спиняло в розгару,
Ані зимою, ні літом.

Шведи натисли на Нарву,
Війська Петрові розбиті,
Землю вкрівавили в барву,
Трупи всі кровію впиті.

Деякі в розпач, з угару,
Кинулись в ріки ізвиті,
Рештки скорилися Карлу,
Сумом страшним оповіті.

Карло протиснувшись зламом,
В Польщу від Нарви поплинув.
Августа звів з Станиславом
Швидко в Саксонії в плину.

Польщу узявши в облаву,
Із Левенгавітом в прилину,
Кинувся, ніби у плаву,
Карл до Смоленська у клину.

Війська узяв половину,
Мав на Москву вже поставу.
Долго залишив левину
Військ з Левенгавітом в доставу.

Раптом, зустрівши лавину,
Дав від Смоленська відставу.
Йти на Москву у хвилину
Карло не мав за підставу.

Думка легка, як перина,
В Карла родилась у днину
І припливла, як перлина,
Миттю у світлу годину.

Коні понасши в яринах,
Біг свій в хвилині розвинув,
Швидко з драбантамп в тринах
Карл на Україну двинув.

В Польщі лишивши заставу,
Гнав в Україну він війська
Коні топтали отаву
І затиналися в пісках.

Вніч лиш спинився над ставом
Карло у диких підлісках.
У ста верстах за уставом,
Що не вкладалось у мізках.

II

В Гетьмана в колі вузькому
Думка палала і зріла:
«Зрадити другу близькому?!»
Серце іржа ніби їла.

«Славному быть, чи низькому?!»
Питання Краю воліло.
На роздоріжжі людському
В грудях Мазепи боліло.

Зараз він в човні хисткому
Дивиться в море зомліло.
Зможе Петро у оскому
Човна втопить його сміло.

Цар силу ма й на слизькому.
Швидко, ні впало ні сіло,
Майстер у ділі морському
Зробить лихе своє діло.

Гетьман задумавсь про змову:
«Змову старшина вже мітить.
Рух не збагнути самому,
Коли змагання не підить?!»

Доля рішила німому
Буть провідінню, як видить.
Людському щастю і мому
Бути, як Небо предвидить».—

Відала Дольська розмову:
Меншиків в гетьмани мітить.
Віда й Мазепа, що знову
Сонце йому не засвітить.

Цар вже Богдана «Умову»
Не спомина і на вітер.
Зараз Мазепа по зову,
Краю, іне уже мітить.

Гетьман згадав ще шанобу,
Як під Озівом похід мав.
Цар його знизив особу,
Що не впаод оповідав.

Гетьман тримав тую злобу.
Добре і Цар тес відав,
Що учинив він пригнобу,
Коли з Гетьманом обідав.

Цар запитав у Мазепи:
«Війська чи маєш привали?!
Люди Твої не озепи,
Турка колись розбивали.»—

Гетьман сказав, що дотепи
В битвах усі вже пропали.
По Україні вертепи
Лицарів славних приспали.

Цар позирнув на Гетьмана:
«Вбитих я всіх помінаю,
Скільки, питаю, у Пана,
В Краї, убитих минаю?!»—

Гетьман сказав не у ганах:
«В ласт не скажу, бо не знаю!»—
Цар на всю Свиту в жупанах
Крикнув: - «Я Вас — доконаю!»—

Потім у хижих спокусах,
В прикрім маніжнім кокеті,
Гетьмана притьмом за вуса
В прилюд смикнув на банкеті.

Гетьман поглянув на туза.
Цар його тугу угледів,
Лиш усміхнувся до пуза,
Тост свій ізвівши у злеті.

Гетьман цю дикість тунгуза
В серці тримав в попереді.
З ним не кохалася муза,
Не усміхалася леді.

Цар, як розгульний лакуза,
Хоть і тримався в секреті,
Гетьман не був боягуза,
Щоби ховатись в заперті.

III

В службі Мазена Петрові
Років із двадцять вже видко.
З того лише у нутрові
Прикро робилось і гидко.

Зараз події раптові
З Карлом об'єднують швидко.
Карло і Гетьман готові
В зустрічі бути з розвідком.

Карло по Гетьмана слову
Йшов в Україну без ризику.
Гетьман підносив булаву
Проти московського тиску.

Карло ішов у розламі.
З ним Левенгаупт в відрізку.
В бій під Лісним у обляві,
Військо ізбив свос в тріску.

Дін щоб не впав у неславі,
Був би Мазена у блиску.
Край свій із Доном оглавив,
Мав перемогу би близьку.

Шкода, що в смуті Булавин
Згинув у славному звістку.
З Гетьманом був би у славі
В Краї й козацькому війську.

Карло не вдався у тривогу.
Звівши лице родовите,
Карло для духу, в підмогу,
Слово сказав роковите:

«Крок вже зробив для прологу,
Хочу — Діялог — розвинути.
Вислід будем в епілогу,
В вислів події робити.»—

Кинувся Карло в розмову:
«Слово Мазешине бите?!—
Взна Україна цю змову,
З Шведом, чи буде дружити?!»

Знав він Богдана умову:—
Вільно у Краї всім жити.
Віра лягала в основу
Й помста до ляхів мосьтистих.

Та Королю молодому,
Що у взасминах свідом,
Видно вже стало, для глуму
Гетьман Москві став підвідом.

Всім Україну відому,
Що під Московським огидом,
Гетьман плекав у свідому
І окликав вже сновидом.

Цар не чекав уже зламу.
Наглість свою переситив,
Хотів лукаво, по злому,
Волю Вкраїни вгасити.

А Королеві — малому
В Польщі все військо скосити,
Щоб не робив більш залому,
Ласку, щоб знав, де просити?!—

Старий Гетьман по доброму
Мав би свій вік вже дожити.
Скоро, мовляв, вже старому
Владно в Краї не служити.

Дунав, Гетьман йому в тому
Рук не здійме долужити:
В старости має вже втому,
З Шведом не буде дружити.—

Гетьман тримався господи.
Карло, ступаючи звісно,
В маршах зробивши відводи,
Вперто, рішуче й навісно,

В час вікової нагоди
З Гетьманом стрінувся грізно.
Війська козацькі в походи
Цар розіслав усі різно.

Падали війська і мерли,
Гнались на Північ роздіті.
(І у зимі і у літі).
Всі обіцянки і перли
Не шанувались в еліті.

Цар й Генерали оскверли
Все, що кохалося в міті.
Шведи лавину роздерли.
Війська московські у зміті.

Наші війська суверенні
Цар по за межі вигонив,
А в Україну химерні
Вводив московські загони.

В Краї створились арени,
Для москалів polegони,
Шведи заграли в сирени,
В Край увійшли в перегони.

IV

Цар, можновладний, тиранів
З Меншиковим норовитим,
Із Головкиним порадив,
Канцлером — несамовитим.

З ними Гетьмана він радив
В оці тримати під видом,
Щоби Мазепа не зрадив,
Був під Царевим овидом.

Меншиків з Мени в походи
Їхав в Батурин у гірчі,
Ніби Мазепі в нагоді
Царські віз грамоти вірчі.

Гетьман не був у обході
Й Шведа чекав вже на зірці,
Карла, як Меншиків в шкоді
Їхав до Гетьмана в звірчі.

Меншик в тумані густому
Військо Московське несите,
Гнав до Гетьманського дому,
Гетьмана мов навістити.

Не уважав і на втому.
Щоби з очей не спустити,
Меншиків в настрію злому
Їхав Мазепу зловити.

Криючись в намірі свому,
Хоч і не був родовитим,
Мріяв у Краї самому
Гетьманом стать сановитим.

Цар у привиді, в оскому,
Швидко у замір невидим,
Думав у спириті хисткому,
Гетьмана притьмом зловити.

Гетьман збагнув упереді.
В скорости хитрість розвинув,
Ранком Мазепа у рейді,
Швидко до Карла поплинув.

Вже перед цим впопереді,
Втік Войнаровський у зрину.
Цар його сцибав в упреті.
В полоні Царськім би згнув.

Гетьман залишив Батурин.
Годі вдаватися хорим.
Нісся, конем, ніби туром,
Часом коротким і скорим.

Орлик із Гетьманом хмурим,
Ніччю над Сеймом прекрасним,
Кинули замок за муром
В місячнім сяєві яснім.

З сумом над муром тополі
З дубом повилися тісно.
Місяцю блідий, доволі
В вікна дивитися слізю.

Гетьман і Орлик для долі
Замок залишили звісно.
Зорі котились, як в полі
Коні понесли їх пізно.

Гетьман і Орлик на коніх
Вийшли з Батурина з смутком.
Лаявся Меншиків всконі
Із Головкиновим мутко.

Коні на швидкому гоні,
Вихром мов гналися прудко,
Щоб не зупіли в погоні
Царські ратники хутко.

Місяць злотивсь в непогоді.
Зорі сліпилися мерці.
Гетьман з Москвою в незгоді
З Шведом у приязні в серці.

З Карлом в тасмній лагоді.
Жадана зустріч в невтерпці.
Вірять Петрові вже годі.
Коні у полі у герці.

Гетьманів чин у доконі.
Шведи гнітились понурі,
Чи не зламас законів
Гетьман, оточений взнурі?!—

Коні козацькі в розгоні,
Прудкі, як вітер в апорі,
Біля Макошина в згоні
Раптом спинились в баюрі.

В сурми Козацтво заграло,
Кинулось в Десну з запалом.
І, перепливши, зібралось
Карла зустріти загалом.

Карло вклонивсь в інтервалах
Гетьманові — із Генералом.
Військо його у привалах
Лицарський дух підпирало.

Гетьмана й зірка застала
В зустрічах Карла, в ухвалах,
Поки ще ніч галатала,
Втік Галаган із зухвала.

Зрада підозрою стала.
Пильність Гетьмана чипала.
Карлова тінь виростала,
В Шведів відвага не впала.

За Галаганом всваволі
Кілька полковників швидко
Зникли від Гетьмана в полі,
Карлові стало, аж бридко.

З поля втікли лише кволі,
Що переймалися видко
Сумнівом щастя і волі,
Щоб їх хана взяла хвитко.

V

Сонний над Сеймом Батурин,
В страху німім в заговорі.
Замок обведений муром.
Двір з Сердюками в затворі.

Чечіль, Полковник, у журі,
Скликавши військо ускорі.
Глянув на місяць в ажурі,
В хмару повитий узморі.

З Чечелем люди довколо,
Славні й хоробрі натури,
Із Сердюками в вишколах
Карла чекали в Батурин.

Верби схилились до долу,
Гілки снувши похмурі.
Майте надію, то кволу
Думку розвіють вам бурі.

Зорі у Сеймі прозорім,
Неби в безодні сліпились,
Бликли, мов в небі просторім
Никли і знову родились.

Божі зірки упритворі
Сліпи, в глибинах гнітились.
В слізнім німім розговорі
І потухали й світились

Місяць котився над Сеймом,
Кинувши промені косо.
З зрадником стрівувся сяйвом,
Із козаком лихим Носом.

Ніс не козак, що ідейно
Йде умирати в загрозах.
Ніс с той зрадник, що клеймо
Ложить на себе в доносах.

Ніс, як той місяць за хмару,
В темінь блакитну повився,
Чорну надхнувши примару,
Видом страшним подивився.

В гнів Божий, чуючи кару,
Лицар би справжній спинився,
Впав Сатана би від жару,
Коли б Батурин приснився.

Видать Батуринський вилаз
Носа мара спокусила.
Ходом таємним пробилась
З зрадником царська сила.

Сила нечиста розлилась
І Москаля показала.
Мати Пречиста журилась,
Що Україна тужила.

Чечіль й Батуринці взборі
Замку тримали осаду.
Меншиків з ратними в морі
Крові наситив досаду.

Стали Батуринці в горі
Проти полків із фасаду.
Дяк із Дочкою узморі
Бив москалів із засаду.

Меншиків в люті натури
Смерть учинив поголовну.
Небо і сонце похмуре,
Рать зупинить віроломну!—

Йшли москалі на Батурин
В силу сліпу і погромну.
Сейм до Дніпра йшов понурим,
Пісню ведучи надгробну.

VI

З Чечелем впали хоробрі
В крику жіночим і плачу.
Матері й діти утробні
В крові залились, палачу.

Падали мужні і добрі,
Серцям причисті, з розпачу.
Ім не світився вже обрій
Й сонце не зійде, як бачу.

Ворон над трупами в стоні,
З чорним воронячим хором,
Журно в чернецім хитоні,
Звився над Гетьманським двором.

Крикнув пугач у затоні,
В вої з вовками за бором.
Трупи й живі, як Плутоні,
Сеймом пливли за обором.

Меншиків Край весь обурих.
Вся Україна у зборі,
З Карлом і Гетьманом хмурим
Проти Царя у таборі.

Сумно програли бандури.
Ясновельможний у горі
Кинув навіки Батурин.
Сам із собою в докорі.

В люд сів навколишній смуток.
Гетьман ніби у провині.
Голову кутав забуток.
Очі мінилися сині.

Гетьман Мазепа в розсудок
Сів на коня по годині.
В журі не спав кілька суток,
Серце було у ростині.

Сейм у крові і Славута
Хвилі збагрив свої сині.
Слава в боях не забута.
Свідок Пугач на осині.

Встане Вкраїна закута,
Встане напевно у чині.
Зірве Московські пуга,
Не панувати причині.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

ШВЕДСЬКИЙ КОРОЛЬ НА УКРАЇНІ.

I

МАЗЕПА В ФОРТУНІ.

З Польщі йшов Швед в Україну
В людях котилася звістка:
Гетьман, щоб звільнить Країну,
З Шведом з'єднав свої війська.

Гетьман у помсті Петрові,
Вірним оточений військом.
З Орликом зараз в шатрові
В Карла за Десною близько.

В мить, як робив переправу,
Лише бурлилася річка.
З ним доведи його справу,
Темна Фортуно, мов нічка.

Дружба Мазепи і Карла
Лиш Запоріжжям кріпилась.
Тіль Палія, мов примара,
Знову на світ народилась.

Сила його уже зараз
Слідом Мазепи ходила,
Серце скувала і вираз
Гетьмана враз полонила.

Вірна лиш сила військова
З Гетьманом стала до Карла.
Дія швидка й ризикова,
Лиш би надія не марна.

КАРЛО -- XII

Слід покоритись пригоді.
Страшно лиш бути руїні.
Сонце вставало на сході
І потухало в долині.

Серце боліле, спокуса,
Мов розтинала в грудині.
Гетьман крутнув свого вуса,
Щоб молодій быть людині.

Мов народилися сили
Знову в Мазепи надійні.
Коні звилися, носили,
Гетьмана й Карла у рівні.

Гетьман надхненно у лузі
Степ любував і діброви.
В похід ступав в надолузі,
Звівши повіки і брови.

II

МАЗЕПА З КАРЛОМ В ГУМОРІ.

Карлу й Мазепі самому
Їхати поруч припало.
Гетьману зручно старому
Хлопця втіпати запалом.

Карло спитав про Полтаву.
Серце його завмирало.
Відповідь дав лиш лукаву
Гетьман: «що вже над Уралом.»—

Карло зажадав капрала
І запитав в осторогу:
«Правда, що близько Урала
Гетьман досяг вже дорогу?!»

Вилась дорога у кроках.
Коні спинились у лузі.
Карло гукнув Гіленкрока,
Щоб прислужився в услужі.

Глинули разом на карту.
Очі застигли коралом:
«Гетьмане, нам не до жарту!»
Карл передав Генералам.

В старту в дорожніх нарадах,
Карло сприймав все по складу.
Гетьман по довгих тирадах
Був з Королем вже у ладу.

Війська ішли у напрузі
В димній трасі кольоровій,
Розпорошившись в окрузі,
В плинній війні маневровій.

Далеч ясніла й вмирала,
Мов би Уральських відрогів.
Вилася синь і стиралась
В краї Дніпрових порогів.

Карло в юнацькім запалі
Рвався скоріше до бою.
Гетьмана очі запалі
Карла вели за собою.

Сірі гнітилися далі.
Миль на конях була біла.
Гетьману й Карлові в полі
Нічка німа підоспіла.

III

РОЗМОВА СЕРДЕЦЬ.

Карлу не спалося ночами.
Вдавшись в розмову глибоку,
Карло дрімав під речами,
Лігши поз Гетьмана збоку.

«Ще за монголів й Ягайла,—
Гетьман вів мову,— на тропик
Наша Україна сягала,
Криючи трупами тропи.

Кров'ю Україна стікала
У боротьбі за Європу.
Турків й татарів зсікала,
Аж до Боспору й Синопу.

Мали ми спілку з Москвою,
Вірою з'єднану в крою.
В вічну традицію свою
Владу Ми мали і зброю.

Віра лишилась. Біг знає.
Віру Україна плекає.
Думка лише не єднає,
Бо Москівщина лякає.

Наші права відбирають,
Землі й Дніпрові води.
Гетьманську владу стирають
Царські в Краю восводи.—

«Скрізь москалі верховодять»—
Мені старшини вірікають.
В Краї фортеці ізводять.
Січ Запорізьку впікають.—

«Касмось, Гетьмане, касм.—
Мріють старшини про волю.
Ми, як і Ти, проклинаєм
Здавна московську сваволю».—

Карло, промову осягши,
Крикнув: «Мазепо, річево!»—
Міцно за руку узявши,
Зиркнув очима зичево.

«Знаю—Я, Гетьмане, знаю,
Добре московські розбої.
В тяжб, як і Ти, засинаю
З прагненням волі любої

Знаю Я, — Карло зниває,
В думці плекаючи бої,—
Міцно ми вщерть набивасм
В наші мушкети набої.

Бачу, Гетьмане, й стинаю,—
Карло промовив до болю.—
Шведи також споминають
Вашу колишню волю.

Гетьмане, чуть до Синаю
Страдну Україну з Тобою.
З бодем главу осинаю
І закликаю Собою.

Гетьмане, — Я доконаю
Вашу недолю, як свою.
Я, як і Ти, проклинаю
«Пакт—Переяслав» з Москвою.»

Гетьман здригнувся від тяжби.
Сльози полились з нестями.
Карло розмову ще тяг би,
Але промовить не тямив.

Гетьман мав в Краї бажану
Лицарську честь й охорону.
Карло для Краю в пошану
Звів Булаву і Корону.

IV

ДИКАНЬКА

Вніч не вгавала Диканька,
Мов колисалась на крилах.
Ліс, ніби став на вибаннях,
Тінь зависала на брилах.

Кость Гордієнко наскоро
Гетьману дав свою силу.
Військо відважне з докором
Вгань Москаля поносило.

Славне лицарство під стягом
З Гетьманом разом гостило.
Спільну взаємно присягу
Слухало й спільно застило.

Річ промовляв Гордієнко
Від Запорізької Січі.
Вийшов козак Овдієнко
І поклонився, аж двічі.

«Військо Козацьке Низове
В Вашій, Гетьмане, милости.»—
Став Гордієнко на зови
Проти Московщини взлости.

«Дякуємо, що до серця
Долю прийняв України.
Гетьмане, Ти піднесешся
З Карловим військом роїним.

Не в персональну Ти користь
В вірі поклався на Шведа.
Ми в небезпеку у гордість
Підемо, як Гетьман поведе.

Віriamo, Гетьмане, волю
Спільно ми з Шведом здобудем.
Краю не кинем на долю.
Карла й Тебе не забудем.»—

Слово лилося казове.
Шведи вклонилися Кості,
Як Кошовий оказово
Звів Короля в високости.

Морем рухнули голови.
Звилися чуби на гоюшці.
Військо ізвилось колове:
І Запорізьці і гості.

Карло втішався в обітах,
Бій на Царичанці славив.
Кость Гордієнко в побідах
Вороже військо ослабив.

Сонце схилила орбіта.
Гетьман ступив перед глави.
Січ Гордієнко у звітах
Звів під присягу Булави.

Гетьман сказав у вимову
Щиру промову у змісті,
Дякуючи за розмову,
Що провели всі умісті.

Гетьман промовив звитяжно.
Військо відчуло в тім силу.
Слово лилося протяжно.
«Слава!» — Кругом голосило.

«Дякую Вам й Кошовому,
Славні мої Запорізьці!
Шведському війську, як своєму,
Ввірився я у користі.

З Шведом Я став не для себе,
А із любови до Краю.
Краю Козачий, за Тебе
Шведом престиж підшираю.

Шведи за нас умирають.
Карло рішучо ступас.
Виграю я чи програю?!
Шведи із нами успаї.»—

В бої під Веприком славу
Славну здобув Войнаровський.
Ворога взявши в облаву,
Виповнив вчинок геройський.

Військо лиш Шведське відбилось
В Гадячі цією зимою.
Тисяч чотирі згубилось
В сніжних холодних сувоях.

Карло із Штабом в Роменах
Мусив в зимі зимувати.
Бог написав на знаменах
Шведам в степу відступати.

Сніжні замети затерли,
Як ночували, гармати.
Коні і люди потерили,
Боже, Пречистая Мати

Падали Шведи уперті.
Смерть Королеві вздрівалась.
Четверо суток в відверті
Кара Небесна стрівалась.

Але не станем в розраді,
Коли стихія в незгоді.
Щоб не плодилися в зраді
Лицарі наші в негоді.—

«Ще не забувся нам Петрик
В спілці з Калгою — Султаном.
Щоб не Вечірка, бешкетник
Довго б ще був з резистаном.

Петрик вів з Кримським Моцарством
Січ з Гусаком — Отаманом.
Нагло Січовим Лицарством
Петрика звано Гетьманом.

Петрик лиш зник, як за станом
Вийшов Палій від плебеїв.
Слідом в погоні за саном
Зрадив увесь рід Кочубеїв.

Ніс ввів Батурин у гану.
Здавсь Чигирин з Галаганом.
В зраді своїх Отаманів
Нам, українці, погано.»—

«Щиро Ми прагнем покою.
В гуж не один лише тягнем.
Шаблею гостро — різкою
Вічної слави досягнем.»—

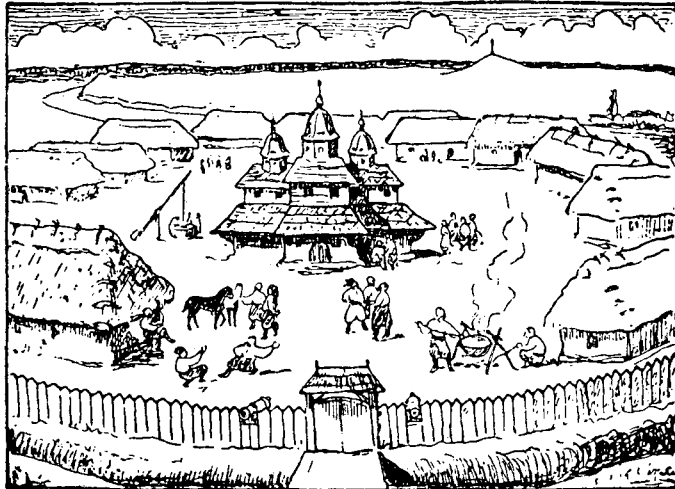
«Скинем Московську сваволю,
Коли змагатися будем.
Лише «през шаблі» Ми волю
Й права Україні здобудем.»—

«В тяжку хвилину, в розмаю,
Спілку з Москвою зриваю.
Віру свою лиш тримаю,
Націю в ній розвиваю.

Руїна Січі.

Тож, У к р а ї н а ма змогу,
З Шведами разом у спілці.
Спільно здобуть перемогу,
Бо вже Москва нам у спілці.

З Божої нам допомоги,
В владі моїй й Королевській,
Прагнемо ми перемоги,
Бо ж Ми в неволі халепській.»—

Армія йшла Королева.
Вились козацькі хорогви.
Збоку ішла — Москалева
Із Галаганом в Пороги.

Кость Гордієнко при стані
Із козаками в Санджарах.
В Січі лишилися останні
З пасіками у пожарах.

В Січі діди лиш осталися
Старі, щоб бджоли роїти.
З Богушем стая догадалися
Міцно в рої — героїти.

На Нефорошу й Маячку
Вийшов з Московщини Рене.
Вслід Галаган на болячку
Йшов в Запорізькі терени.

Зніс Козаків по Орелі
Рене з полками драгунів.
Слід в кров'яній акварелі
Лише лишився з загонів.

Тил запорізьці тримали.
Рене з сьома йшов полками.
Крузе, Шведський, із трьома лиш
Бив Москалів скрізь валками.

Рене спинився в Соколках.
Всіх Москалів у облаві
Швед з Козаками в околках
В Ворсклі топив в переправі.

В Січ по указу Петровім
Яковлів рушив водою.
З човнів у пліну Дніпровім
Вийшов під Келебердою.

Яковлів йшов із Дінцями
Січ руйнувати до краю.
Села палили з нестями
В шал Москалі в усім Краї.

Яковлів впившись у крові,
В мурах Переволочної,
Хутко в огнянім покрові
Вийшов до Січі бучної.

З Богушем Січ Чортомлицька
В полум'ї довго шаліла.
В пальбах гарматних, у блисках,
Вмерти скоріше воліла.

В третю лиш ніч відступила
Січ на Старе Городище.
Слизь москаля б ухопила,
Січ Галаган щоб не знищив.

Шабля козацька косила
І берегла перевагу.
Кількість не є іще сила,
Треба узять під увагу.

Шабля й відвага — Атила,
Що не здасться і магу.
Скарбну ріку загатила
Сила Козацька у змагу.

Скарбна ріка засопіла.
Кровію стала впиватись.
Хвиля червона побігла
В море мерцій умиватись

Був Галаган у Мазепи,
Близький, як Орлик коханий,
Зараз, лишившись дотепу,
Взраді, всіма наріканий.

Брате, лихий, Галагане,
Краще б Гетьмана не ганив.
Карловим військам плеканим,
Слави би Ти не поганив.

Вирок тяжкий тобі, Пане,
Цар і Голіцин не зважає.
Військо твоє, ошукане,
Краю свого не розважає.

VI

ПРИВІДИ ГЕТЬМАНА Й ОРЛИКА.

Пнуться над шляхом тополі.
Лист бованіє, тріпоче.
Серце, боліти доволі.
Розпач, чи раїсть лоскоче?!

Орлик Мазепу питає,
Клониться і припадає:
«Скільки зірок пролітає,
Чи хоч одна пропадає?!

Коли впаде, де єдина,
Блиск залишаючи ясний,
Правда, що мре десь людина
В силі слабій і безвласній?!» —

Котяться в небові зорі.
Покотом місяць заходить.
Зір міріяди у хорі
Свій хоровод якийсь водить.

Орлик надію плекас,
Зірку шукає казкову,
Що пролетіла й немає,
Думку лишивши згадкову.

«Орлику, суму не треба.
Ти свою ясную зірку,
Зійде знов місяць до неба,
Знайдеши в Чумацькім сузір'ю.» —

Орлик очей не змикає,
Будить Мазепу рукою,
Бій розпочать понукає,
Військо рядить пад рікою.

«Гетьмане, нічка зникає,
Похід почнеться тобою,
Поки Петро ще чекає
Кінних Калмиків до бою.»—

Встав і Мазепа, гадас:
«Орлику, гляньмо бо низом.
Військо туман облітає
Мороком темним і сизим.

Серце Палій угнітає,
Кличе мені, ніби визів.
Люд Палія як признає?!
Чутка, що робить вже призів!

Він, повернувшись з Сибіру,
Люд роз'єднав у нутрові.
В злому Мазепі наміру
В службі на користь Петрові.

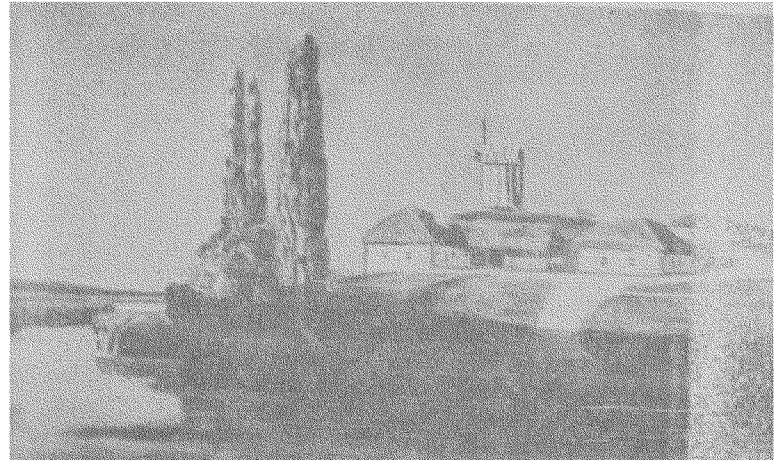
Ніби в зеленій діброві
До Палія ідуть люди.
Став всім Семен до любови.
Йвана засуджують всюди.

Орлику, чуєш?— Допіру
Сила була в моім слові:
Сіяв Палій скрізь зневіру
І спричинив лише злові.

Снилася плаха у крові.
Орлику, добре, чи худо?
Іскра, ніби у розмові
Із Кочубеєм тим Юдом.

«Ми віддалися Цареві,
Зрада карається Судом.»—
Впав у надії даремній
Тут Кочубей перед людом.—

Я з Войнаровським в шатрові.
І Самойлович тут чудом...
В вовчим сибірським хутрові
Із Палієм пересудом.»—

«До чого сон цей понука?!
Мов Кочубеїха лиха
Із Мотрею біжить, гука:
«Де Кочубеєва плаха?»—

Лиш впала палача рука,
Люд тиша обняла глуха.
Шуміла і неслась ріка
Гаями, де росла вільха.

Там Мотря, що в моїх згадках,
Стинала в не своїх гріхах.
Йї річка у німих струмках
Озвалася в гірких сміхах.

А очерет і осока,
В зеленіх косах, істиха,
Дівча вітали звисока,
Питаючи: «Чому зітха?!»

Розділ П'ятий

ПОЛТАВА

ВСТУП

Швидко Полтаву в заставі
Військо Мазепи обтяло.
Кость Гордієнко в поставі
В бій вів Козацтво і тягло.

Гетьман Мазепа перстами
Знак іпсилону поставив.
Крикнув до хлопців устами
Слово палке золотаве:

«Щастя людське на терезах
Вже перед нами розцівіло.
В наших Король інтересах
Зараз змагається вціло».

«Має в тім Карло підставу,
Світ, щоб Москва не морила,
Карло поклявся в уставу,
Лад щоб Україна творила».

Став вже Король під Полтаву.
В вої Петро ненависнім
Бачить Мазепи поставу
Із Королем перевісним. (*)

Чути Пугач у настирі.
Квилить у страшному квилі.
Шведи ідуть по чотирі
Із Козаками у хвилі.

* Перевісним, що завжди брав перевіс, перевагу, перемогу, верх.

П о л т а в а

Б А Т А Л І Я

I

Ніч перед Боем

Довго чекала Полтава
Бою в козацькій покрою.
Високо Ворскла в октавах
Пісню співала настрою.

Шведи і військо Мазепи
Пізно не спали ночами.
Сходились разом докупи,
Кріси несли за плечами.

Карла всі читили по сану.
Честь Королеві, як Богу.
Військо співало осану
В соту його перемогу.

Дух в Короля, як в Трясила.
Військ не спиняла невдача.
Візьме чия іще сила
І для Царя ще задача?!-

Вніч навісну у роздвої
Карло не знав собі кроку.
Гетьману й Карлу, обоім,
Доля щастила пів року.

Стих вночі гамір і галас.
Карло поглянув на зорі.
Зірка, що впарі здрігалась,
Впала в далекім просторі.

Карло не став в острогоу.
Владар не знав вже устою
І на фронтову дорогу
Вийшов, щоб йти до постого.

Карла, мов щось привертало,
Щоби вернувся до стану.
Кілька патрулів пристало
Йти з Королем до остану.

«Ваша Величність!- Завважив
Тут генерал Королеві: —
Радий служити Тобі пажем,
Але в військовому реві.

Коли себе не шануєш,
То пошануй Генерала?!
Куля ворожа, жартуєш,
Б'є рядового й капрала.

Карле, Себе не хорониш,
Вслід який буде бою?!
Ваша Величність, Ти клониш
Лик Генерала Собою!»-

Карло пішов в перебою.
Гонор не дав перекону.
З ним Гіленкрот із журбою
Мусів іти по закону.

Шведи, зненацька, в привалі
Раптом зчинили тривогу.
Карла в близькім інтервалі
Куля шарпнула за ногу.

В той біч стояв Скоропадський,
Із москалями у зброї.
Свій, чи чужий, узурпатський,
Витстрілив в Карла в розвої.

Доле, у серці на кого,
Ти породила азарство?!
Карла другого такого
Скоро не знайде Козацтво.

Свиснула куля - небога.
Зикнула поруч острога.
Карло в надії на Бога
Їхав іще у судрогах,

Кинулась збоку сторожа
Звелись уста коралеві.
Куля вп'ялася ворожа
Прямо в стопу Королеві.

Туга казань невимовна.
Карло ніби у вогневі.
Ніч вся страждань була повна
В Нашій Землі Полудневій.

II

ПАЛІЙ

Стомлено спала Полтава.
Зорі втішалися грою.
Крилася травами Лтава,
Річка німа під горою.

Шведська над Ворсклом застава
Нічю - глухою порою.
Бою чекала Полтава,
Стала нагадувать Трою.

З Будищ від Шведського стану
Вийшло Мазепине військо.
В поміч Мазепинцям рано
Рушила Січ Запорізька.

Не дочекавшись татарів,
Що покликались у звістці,
Вийшли із Нових Санджарів
Швидко війська Запорізьців.

Голосно сурмили сурми.
Із Гордієнком в охоті
Йшли запоріжці, щоб штурмом
Взяти Полтаву в нагоді.

Низом повилася пара.
З річки водою напилась.
Сонце схопилось і хмара
Високо в небі повилась.

«Кара Мазепинцям, Кара!» -
З стану Петра доносилось,
Лаяли довго ще Карла,
Доки аж сонце підбилось.

Шведи рушали до бою.
Вийшло й Московське військо.
Потім змішалось юрбою
І загубилось назвісько.

Цар Палія із Сибіру
Щойно вернув із заслання.
Охляп садовить допіру
Тут на коня із післанням.

В змагу підводять, як в міту,
Білого огиря в бігу.
Лицаря садять саміту
Із булавою у здвигу.

Лицар, що знав стільки Світу,
Висловив щире прохання,
Щоб Україна по звіту
Мала свос хоть дихання.

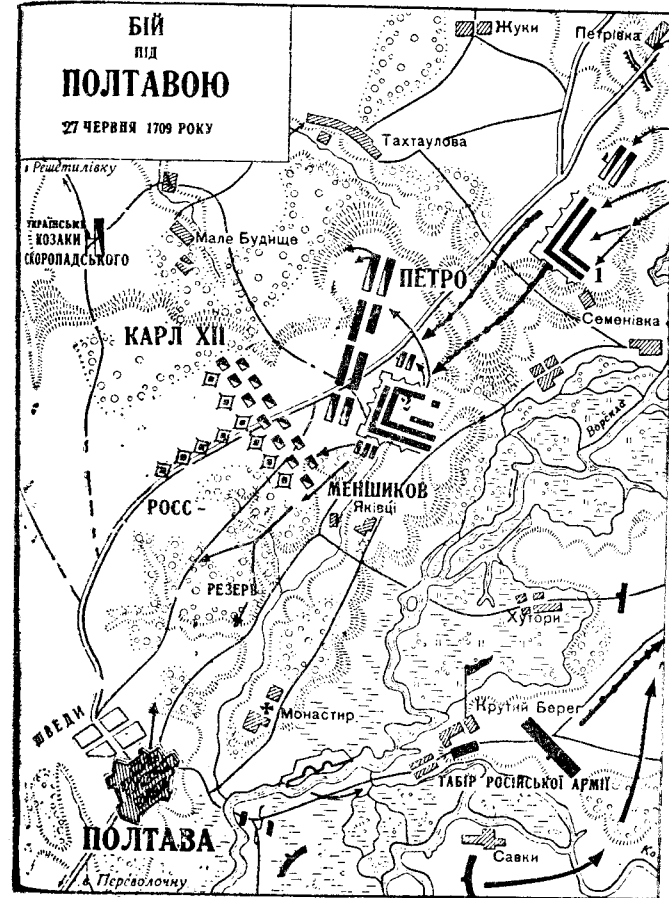
Цар усміхнувсь для привіту.
Мина страшенно нахальна
Глянула никло в отвіту
Й зникла розмова локальна.

Губить Палій в Царя віру,
Пада з коня в знемаганнях.
Слуги садовлять зневіру
Знов на коня у змаганнях.

Військо Козацьке в клеветні,
Те, що служило Москвіну,
Із москалем у ловетні
Ролло чинило пасквіну.

Рій Скоропадського кревно,
Бувши Цареві впротіву,
Був із Царем надарсмно,
Без перекону й мотиву.

Ззаді Волконський драгунів
В тилу Козацтва поставив,
Щоб Скоропадський загонів
До Короля не діставив.

III

З м а г

Струнко ішли, щоб умерти,
Люди, мов дикі потвори.
Вслід пушкарі у уверті
Душі вкладали в затвори.

Бій не зв'язать в монументі.
Стрільна гарматні, мов свори,
У пушкарів у моменті
Вились у небо суворе.

Бій не спинявсь в перманенті,
В лютім Содомі - Гоморі.
Слів не сказать в парламенті,
Не передати в гуморі.

Спарре війська і охотні
З Шведом Козацькі сили.
Кінні війська і піхотні
У рукопашну вступили.

Брюс у гарматнім наметі
Гуркав услід безупину.
Боур і Ренцель на злеті
У вогнянім перетину.

Війська змагались обое:
В ворожім лагері пнулись.
В натиску Шведів, у бою,
Війська Московські хитнулись.

Біг розпочавсь Маратонський
Скрізь москалів вже по луках.
В труби дули ерихонські
Шведи в військових сполуках.

Боуер рвавсь й Шереметів
З Меншиковим безупину.
Війська Козацькі славетні
З Орликом Гетьман підкинув.

Орлик, Гетьман й Войнаровський,
Славлячи Карла й Шведчину,
В битві ніби Конотопській,
В змагу не знали спочину.

В бій з Обідовським у зборі
Йшли Сердюки з Осаулом.
Війська гарматні ускорі
Вів Ломіковський агулом.

Військо Мазепи в заслоні
Бело возів каравани.
Шведи у цільній колоні
Били в гучні барабани.

Коні вихрились, мов хвилі.
Шляхом куріла пилюка.
Війська тяглись у три милі.
Грім стогарматний загрюкав.

Жерла гарматні набої
З пащ галушкаим регнули.
Сонце ступилось, як в бої
Гвалтом гармати ревнули.

Ядра гармати сліпої
Грюкали, рвалися близько.
З крові були водопої
Скрізь по долинах, де низько.

Хмари, ізбиті в сувої,
Крилися в огнені крила,
Коли з гармати тяжкої
Били, земля аж куріла.

Люди, гармати і коні,
Вили у страшному вої.
Тисяча тисяч агоній
В стонах людини живої.

Кулі зичали осою.
Били літаври в трівозі.
Смерть скрізь косила косою
Все, що було на дорозі.

Баталія

Небо, червоне від бою,
Огнищем грізно палало.
Полум'я вслід за собою
Дим до небес простилало.

Сонце захмарилось тьмою,
Хмарою з диму густою
«Хлопці, рушайте за мною.
Келен в Полтеві не встоїть!» -

В бій запоріжці рухнули:
Костя махнув булавою.
«Батьку!» - всі хлопці гукнули:
Вмрем, Гордієнку, з тобою!» -

Став Гордієнко у лаву
І підступив під Полтаву.
Високо звівши Булаву,
Знищив московську заставу

Кіш запорізький в запалі
Смерти зі славою волів.
Ліз на вали і в закалі
Духом підносивсь соколім.

Костя змагавсь під горою.
Кіш наступав в переконі.
«Орлику, ідем до рою!» -
Гетьман понукнув на коні.

Коні неслися в долину
Перед горою крутою.
Гетьман побачив лавину
Сірки в огні із сльотою.

Дим обложив горовину.
Гетьман не мав супокою.
Вітер в цю ніч горобину
Не розмовляв з осокою.

Кинувсь москаль у ораві.
Келен крутнувсь в непокої
І захитавсь в тарарамі,
Битви не знавши такої.

Бої гули в усім колі.
Сяйва вогнів не гасились.
Шведи ішли у вишколі,
З Карлом усюди носились.

Цар вже підбився угара,
Кінь його весь був у милі,
Шведський Король у розгарах
Військо розбив його в хвилі.

Тяжка лише його рана
Військ не надхнула в настирі.
Лицаря куля - тирана -
В цім прошмигнула би тирі.

Піпен, Реншильд, Левенгаупт,
Вже перемогу сурмили.
Россу лише й Шліппенбавхту
Спарре учас не підсилив.

Війська московські ожили.
Шведи ступилися - тури.
Кинув Петро нові сили,
Шведів, зломивши, потури.

Карло ступив на дорогу.
Щоби не вкритися стидом,
Думку надхнув собі строгу
Бій повторити з обідом.

Кинувсь в баталію нову,
Карло з палаючим видом,
Піпену крикнув - у ногу
Військо вести за ним слідом.

V

Баталія

(Поразки)

Поле, редути і зброя...
Перед очима на виді.
Славна Полтава, мов Троя,
Перед конем у сновиді.

Мить і кіннота скажено
Шведська рухнула без чину.
«Карло убитий!»- Шалено
Думку пронесло злочинну.

Впало ядро і розбило
Мари під Карлом докраю.
Карла присипало брилом
В хреснім бою вогнеграю.

Сланий Вольфрам і Герта,
Кожен на своєму коневі,
В тяжкім бою і суетах
Поміч дали Королеві.

Карло у бою розбитий,
У вогнянім перекрою,
Хутко, юрбою прикритий.
Вибився в мліті із строю,

Шведи душилися в напрузі,
В страшній кривавій заграві
Йшли москалі у нарузі,
В дикій, нелюдській, ораві.

Люди військові й цивільні
Із під Полтави втікали.
Всіх, що хотіли бути вільні,
Вслід москалі розсікали.

Гетьман гнітився в непокою.
Шведів вели запоріжці.
Костя потішив рукою
Тих, що були у доріжці.

Нелась кіннота над Ворсклом,
Шведська, в низини Дніпрові.
В Карла забилося тоскно
Серце, затившись у крові.

Падали люди в дорозі.
Шведи були у розпачі.
Трудно сказати у прозі
Скільки страху було й плачів.

Гетьман повився журбою,
Кони неслися в розхвату,
Карло смутився собою,
Ногу вмотавши у вату.

Карло у збір Гіленкрока
Кличе до бою уперто,
Щоб москалі їх по стопам
Не натаскали увертом.

«Йти на Очаків й в терені
Біля - Р е в о л о ч н о ї-
Бій знов почати в сирені
З Січчю удвох помічною».

Гетьмана з Краєм розлука
Також шибала до бою,
Але гнітюча розпука
В тім не давала покою.

Карло гнітився в розшуках
Із Гіленкроком інертним.
«Ваша Величність, не штука
Бути в поразці роздертим.

Линили всі ми лафети.
Військо без тями у злуках.
Карле, вже нам естафети
Трудно розставить по луках.

Пороху мало в мушкетах.
Військо хитке у спонуках.
Славні драбанти в кашкетах
Скажуть що нам і онукам ?!

Вправні маршали в полоні.
Гоняться слідом улани.
Вийдемо в степ і на лоні,
Може, нам Бог поталане.» -

Шведи знов сіли на коні
Карло не став нарікати.
Дніпр заревів в сто драконів
І покотився в покати.

Звились чайки сизокрилі,
Милі такі козакові.
Крикнув пугач на могилі.
Трави застигли шовкові.

Коні ритились на лоні,
В тирсі, яринах і травах.
Карло, ніби у полоні,
Перед Дніпром в переправах.

Шведи в Мищугинім Розі
Кинулись в Дніпр в перегоні
З ними Козацтво в загрозі
Свиснуло в хвилях на коні.

Кинулись вилав Запоріжці.
Шведи тонули у зморі.
Коні хвостами у річці
Військо тягли у гуморі.

НА Роздоріжжі (Втеча)

В радощах Цар у Полтаві
З круками славив побіду,
Шведів гостив у заставі,
Без козаків при обіді.

Славлячи Карла, в личину,
Гетьмана лаяв в образі,
В тім Скоропадського в чину
Цар не вітав вже відразу.

Швидко з Полтави, в пожарах,
Меншиків кинувсь в погоню
І Левенгавпта у шарах
З військом узяв у догоню.

Стрілися Шведи в дорозі
З Кримським відважним Мурзою
«В Крим відступайте, в погрозі
Хан Вам не стане з Ордою». -

«Крим нас чека, чи Бендери?!-
Карло спинивсь у ваганні: -
Краще здобуть собі терен
Смерти в лицарськiм змаганні.

В Крим доскакати не легко.
Війську підбитим ходою.
Крим за Очаків далеко.
Думка хоч є не худою.

Степ перейти так алеком,
То не пливти за водою.
Гетьман не радить релеком
Степом брести, хто кудою?!» -

Неслась кіннота на полі.
Гинуло військо в сваволі.
Падали мертвими кволі.
Свідок живий божеволів.

Кость Гордієнко вів перед.
В тернах шакалі голодні
Вили з вовками у черед.
Збившись в байраки холодні.

Крикнув пугач: «Пугу - пугу», -
Щоб Козаки були здорові.
Гетьман із Карлом на Бугу
З військом своїм в переправі.

Шведи в напрузі у шерг
Човни гонили управні.
Гнався Волконський, під берег,
Вже наближався до плавнів.

Шведи стрільнули з галери.
Диму дали для офіри.
Грошей взяли до холери
Грізні Паші й Сераскіри.

Шведи й московські мордери
Довго змагались незломні.
Гетьмана й Карла в Бендери
Турки впустили незлобні.

Епілог

I

Мине, як двісті, триста років,
А Україна буде жить.
В бою Полтавському жорстокім
Життя не встигла положить.

Полтава серце України
Хоронить щиро у собі.
Не для розбію і руїни
Мазепа бій вчинив в пробій.

Коли б було Іван Мазепа
Із Палієм єднатись міг.
Не утікав би з бою степом
І під Бендерами б не ліг.

Щоб Палія, Семена - лева,
Мазепа при собі беріг,
Слаба би рать була царева,
Обставин інший був би збіг.

Коли б з okazji Кочубея,
Край єдність мав, не нависнів,
Іна була би епопея
Для України і синів.

Щоб честь була замість безчестя
У Кочубея без гризні.
То мала б Україна щастя
І війни не були б гризні.

Коли би Січ гуляла в славі,
І Дін Булавина не звів,
Мазепа б з Гордієнком в лаві
Полтаву б захистить зумів.

Щоб Галаган не йшов у зраду.
То Січ би мала козаків.
Мазепа з Січчю дав би раду,
Там збір він мав би вояків.

Коли б Ахмед був уторопав
Порту в Полтаву увести,
То Шведи і Козацтво трупом
Не полягли б у три версти.

Тоді б в сумліннях вся Європа
Не дивувалася б Орді,
Що з Гетьманом не стала в спробах
Москву зламати у гурті.

Повірить в крах Мазепа й Карла
Світ, справді, довго не хотів,
Що вже Султан притулок в скаргах
Мазепі й Карлу дав в Порті.

Нестертий міт, що Цар в Султана
Купити Гетьмана хотів.
Султана честь і гордість сана
Не продається по схоті.

Мазепа в страту і поразку
В Бендерах тяжко занудив,
Хоть покладався на Божу ласку,
Моливсь, щоб Бог лиш розсудив.

Та нагла смерть прийшла у казку
Хоть перед - вчора ще ходив.
Мазепа вмер, мов смерть в указку
Предвічний дав йому із див.

Мазепа смерть швидко в Бендерах
Фортуні завважу сліпій.
Для чого зла, лиха химера,
Отрути піднесла напій?!

Чи, може сум тяжкий у грудях,
Його смертельно придушує!?
Від кар страшних й страждань у людях
Вогонь у серці потушив.

Від кого кари вища міра,
Хто наміру цьому Судій?!
Чи, може, в Судії зневіра,
Що був Мазепа добродій?!

Що мав надію у моменті
В визвольній справі завзятій.
Церкви позводив в орнаменті
У вірі твердій і Святій.

Степи, лани, гаї високі
Жалобу у Краї уйміть.
У небо передайся сокіл
І вітрам накажи шуміть.

II

Умер Мазепа на чужині,
Але любов лишив в Краю.
На своїй рідній Україні,
У своїм милому раю.

По яснім дні три ночі темні
Пугач співав пісні сумні,
Вніч грім ходив в символі певнім
По над Криницею в ті дні.

Так скоро смерть прийшла в недугах.
Король хотів, щоб Гетьман жив.
Але скувала серце туга.
Кость Гордієнко затужив.

Заплакав Орлик й Войнаровський.
Король ввів лицарів своїх.
І кожен з них віддав чолом свій
До слів тут сказаних моїх.

Мазепа вмер. У вічний спокій
Мазепинцям шло заповіт,
Йти в Україну, в степ широкий,
Відважний Орлик дав обіт.

Козацька Рада, тут зізвана,
Із Гордієнком діловим,
Зібрала Орлика Гетьманом,
В почиті Карла, чоловім.

Як незабутній Дорошенко,
Так Орлик, справді, вольовий,
Носивсь, Козак мов Морозенко,
По Україні, бойовий.

Доходив ще раз до Полтави.
Султан із Ханом був в путі.
Кіш Гордієнко знов поставив
Здобути право у гурті.

Кругом Полтави над буртами
Літав знов Орлик, як орел.
В степу татари йшли гуртами
З Гіреєм Давлетом — урев.

Король похід вів із Султаном.
На річці Прут Царя в стидах
Взяли в полон із усім станом,
Та Цар за викуп втік в ладах.

Вже перемога була строга
Шаблюки славної в рядах.
Татари раптом у острогах
Лишили поле у видах.

Похід розбився без підстави.
В ретельній зраді яничар.
В степах рухнули всі застави
Буджак - татарів і Бучар.

Знов славний Орлик надаремно
Чекав підмоги від потуг.
Король не міг вже стати ревно
По смерти Гетьмана й недуг.

Так Край упав в повторнім реву,
Козак поставив за мету
Зламати ту тюрму Цареву,
Патріотизм в Краю не стух.

III

Як проспівують треті півні
Козак зведе ще втретє рух.
Тоді слова мої у спімні
Зведуть Гетьманів знову дух.

За двісті років в тяжких війнах
Знов Україна загула.
В огні устала Україна,
Червоним огнищем пала.

Жовтоблакитний стяг Софія
Вітрилом в небо ізвела.
Червоні й білі в буревіях
Зірвали прапір із чола.

Могили в Україні й бурти
Обвід обводять коловий.
Базари й Крути збились в гурти,
Виходять в наступ тиловий.

Змага Петлюра серед скрути.
Омельянович в зламовий
З Тютюнником склика рекрути
В похід військовий Зимовий.

Коли би кожен свого сина
На клич Петлюри був післав.
В Сибірських тундрах у роспинах
Козак не клав би своїх лав.

Коли б, як нас гукав Петлюра,
Взяли всі меч ми бойовий.
З мечем би Переможця Юра
Козак не гинув вольовий.

Тоді б в Сибір, у гори тура,
Козак не гнався б в зморі мій.
З Дніпра й Карпат людей в тортурах
Червоний не гонив би Змій.